

ב"ח

היגדה לוי-ליסנר

אֲנִי מֵאֵמֶיךָ

שירים

פרנץ שאדיש

אפרים סלמי

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

תשע"א

ה ק ד ש ה - - - -

ספר זה מקדש להורי, לאחי ולאחותי
 במעלות קדושים וטהורים - שמסרו
 נפשם על קרוש ה' בשואה הגדולה..

לאבי מורי, הצדיק והחסיד דאלקסנדר, ר' מרדכי
 בריש הכהן לוי זצ"ל, בן לפציה, שנאסף לאבותיו
 כ"א אדר תש"א, תהי מנוחתו עדין...

לאמי מורתי הצדקת אסתר בת דוד מאיר עהרנפריד
 ממשפחת בית וורקי זצ"ל, שנאספה אל אבותיה
 כ"ח מנחם-אב תש"א, תהא מנוחתה עדין...

לאחי דוד מאיר בן אסתר מבית עהרנפריד ז"ל, השמד
 ביערות לובלין בשנת תש"ב, ינקום ה' את דמו...

לאחותי לפציה צירל בת ר' מרדכי בריש הכהן
 לוי ז"ל השמדה בברקנאו בשנת תש"ד, ינקום ה'
 את דמה...

סדר השירים:

	שירי גטו	
7		
9	ערב שבת	.1
27	שלחן היחש	.2
43	י. ל. פרץ	.3
47	אני מאמינה	.4
50	אלוהי...	.5
54	עבודת קדושה	.6
55	נפחים ילדים	.7
60	אנו פועלים קטנים	.8
61	מכונה וידים	.9
62	טורו טורו	.10
63	במחנה	.11
63	עיפים ויגעים	.12
64	חנכה	.13
65	אולפננו יקירנו	.14
66	אל עצב	.15
67	אלי...	.16
68	שיר ערש	.17
70	אל יעגם הלב	.18
72	על כנפי סנונית	.19
74	הבה נמתין	.20
75	ליד השער	.21
78	הומה הרעש	.22
79	שלום שלום!	.23
80	אל רחום וטוב...	.24

82	לבי נכסף	.25
83	סאז השחר	.26
86	משלוח	.27
88	רח' סוקובסי 18	.28
92	אתך...	.29
93	כיג באלול תשי"ד	.30
94	כלב...	.31
95	ה'18 ביוני תשי"ד	.32
100	25 ביוני	.33
101	אנו רוצים להשאר	.34
105	קח אחי הגיסרה	.35
106	ניגון	.36

107 שירי מחנות - ריכוז

109	הביתה	.1
111	הקטן יהיה לאלף	.2
116	אני מאמין	.3
117	החרף בא	.4
118	הדלקת נרות	.5
120	וטוב	.6
121	הדרך האחרונה	.7
123	אב הרחמים	.8
124	עם קשה-עורף	.9
130	איגרת	.10
133	בת יהודיה	.11
134	בעלי הטוב	.12
137	לקום	.13

139	נרות אנכה	.14
142	בזרוח השמש	.15
143	שלש סעודות	.16
150	אחיותי שלי...	.17
152	החסא	.18
155	אוי לנו	.19
157	בלדה חדשה	.20
163	ידיעות אחרונות	.21
166	אוצר	.22
168	הלל ושבח לאדני	.23
170	השלשה באפריל	.24
175	קאפוט	.25
178	מצות למסח	.26
185	נחמה	.27

187 ב ל י ג ג

189	דגל ארצות-הברית	.1
193	כניסת צבא ארצות-הברית	.2
195	נוסעים	.3
198	ציון ארצי	.4
201	גארדאלעניען	.5
203	איזה?	.6
205	עלי להגיע מהר	.7
207	מה ממני יהלוך?	.8
211	בלוק מספר 14	.9
214	ליד קברי המחנות	.10
217	בדרכים	.11

220	צמחים	.12
223	אתה	.13
224	נחני אלהי	.14
226	וטוב	.15

227 בדרך הביתה

229	אל המטרה	.1
230	שלום לך	.2
231	שיר ערש	.3
232	חילינו	.4
233	אתם גאוחנו	.5

חיה הינדה (הינדע) לוי-ליסנר, (1912 - 1968), משוררת יידיש, סופרת ילדים ונוער. נולדה בעיירה ביאלצ'ב, שבפולין, בשנת 1912. בעת מלחמת העולם הראשונה נמלטה עם משפחתה אל העיר הגדולה לודז'. שם סיימה את חוק לימודיה ויצאה להשתלמות בהוראה ופרגוגיה בעיר קרקוב. בעת לימודיה עבדה במעונות לילדים עניים, והקדישה את עצמה לחינוך וכתיבה לילדים.

בשנת 1930 עברה לכירת פולין ורשה, למדה וסיימה את בית המדרש לגנות, והתוודעה למפעלו החינוכי הגדול של ינוש קורצ'ק. היא גם עבדה כאחד מבתי היתומים שלו בעיר. ובשנת 1935 יצאה לעיר ביאליסטוק להקים גם שם בית יתומים. היא שבה ללודז' לפני המלחמה וניהלה בפרברים בתי יתומים יהודיים.

עם כיבוש פולין בידי הנאצים, בשנת 1939, עברה לגיטו לודז', עבדה בעבודות הכפייה ועברה למחנה אושוויץ. כל העת המשיכה לרכז סביבה פעילות ספרותית לנוער היהודי בגטו. זכתה להינצל ממחנה אושוויץ, התגלגלה כמה שנים בפולין ועלתה לארץ בשנת 1948. כעשרים שנותיה בארץ, עד פטירתה בשנת 1968 עסקה חיה הינדה לוי-ליסנר בהוראה, במסגרות שונות בעיר תל אביב.

כתבה ופרסמה כמה ספרים בשני נושאים: מורשתו החינוכית של המחנך הדגול ינוש קורצ'ק; וסיפורת ושירה על ילדי היהודים בפולין, הן היתומים והעניים שאיתם עבדה בטרם השואה, והן ילדים שניצלו מההשמדה.

ספריה -

- שלום שלום לעולם, עשרים סיפורים (1964).
- מה בחמד גבי, שירים אחרונים (1969).
- ילדי הגדל, (1962).
- ירני תכלת, שירים (1968).
- במחיצתו של יאנוש קורצ'ק: רשמים (1965).
- אני מאמין, שירים (1966).

**הספרים יוצאים לאור במהדורה מחודשת
לעילוי נשמתה ולזיכוי הרבים ע"י בנה יחידה וכלתה
מרדכי דב ודרורה ליסנר**

אני מאמין — — —

1 שירי גטו. 2 שירי מחנות-רכוז. 3 בלי גג. 4 בדרך הביתה.
 שירי גטו נכתבו בגטו לודז' בשנת 1941—1944. היו מוסתרים
 במקומות שונים. בשווי מהמחנות מצאתי אותם בחלקם. העתק
 אחד מהם השארתי בפולין לפני עלייתי לארץ ב... עליה ב...
 ב-1945, והעתק שני שלחתי לאמריקה למסרם ל... יווא."

שירי מחנות-רכוז. עברתי שלשה מחנות: אושוויץ, ברגן-בלזן,
 זלצדול. במחנות אסור היה להחזיק שום דברי כתב שירים אלה
 יצאתי במזחי וחרתי על לוח לבי. כל הימים והלילות חזרתי
 עליהם עד שהיו לי כתפילה. כשנכנסו האמריאים למחנה, נתנו
 לי נייר ועפרון, ואז רשמתי כל השירים. לפני שעזבתי את
 פולין השארתי העתק מהם באיגוד הסופרים האידישאים. שיוציאו
 אותם לאור, אם עשו כן אינני יודעת. איך קרה שזכרתי את כל
 השירים על פה עד שרשמתי על גבי הנייר, לא אדע. נס הוא ———

בלי גג כתבתי אחרי צאתי מהמחנות. נדדתי בהרבה מקומות
 בגרמניה וחפשתי את בני משפחתי וחפשתי יהודים. רק אחרי
 שהשתרר השלום בעולם נתיצבה לקני השואה במלוא עומקה:
 הרס, יאוש, אבדון...

בדרך הביתה כתבתי בדרך הארוכה לארץ-ישראל. היילי-
 ישראל מורי-הדרך שלנו החזיקו בנו וניהמו אותנו והם שהביאו
 את השארית אל אדמת המולדת בשנת 1949.
 שירים אלה שנכתבו אידיש, קבלו לבוש עברי ע"י המשורר אפרים
 תלמי. ובוה אני מביעה לו את תודתי העמוקה. יבורך

הינדא לוי-ליסנר

תל-אביב, ניסן תשכ"ו. ח"י שנים למדינת ישראל.

מ ב א

שיריה של הינדה לוי-ליסנר טבועים בחותם השואה. ואפופים אורת כליון, יסורים וסבל. אולם גם בכור העוני, ההשפלה והמוות לא אבר לה צלם אלוקים. גם על פיהההום לא אברה אמונתה בהשגחה העליונה והיא האמינה כי נצח ישראל לא ישקר. שיריה של לוי-ליסנר, חותם האמת טבוע בהם, אמת המציאות האכזרית והמוזעזעת. ואין למדוד אותם בקנה-מידה ספרותי בלבד. לעתים תתמה כיצד יכול אדם, שהוטל ביד הצר הצורר אל שאול-תחתיות להחזיק מעמד וגם להתרונן באמונת-אומן, לקוות ולהאמין, שירים אלה פשוטים, בהנעתם ובצורתם. והם לעתים כמכוה-אש ולעתים כתפיה זכה המרטיטה לב ונפש, ולעתים כאנגלי-טל המתנוצצים בעמק הבכה, בארץ סדום ועמורה של חית-הארס הנאצית.

שיריה של לוי-ליסנר הם תעודה לדור ולדורות, שתיצרר בין שאר תעודות-האימים של תקופה מן הנוראות והאפלה בקורות ישראל מאז היותו לעם.

אפרים תלמי

שִׁירֵי גֵטוֹ

ילדים!

אתם מוכנים? לאן? איננו יודעים!
עת הפזית באש, - את הנגיש לעזוב
ולאן - לא להשב.

ילדים!

פלינו לצאת

נהיה מוכנים

תנו לי בנים,

את השקית

עם הטלית

ואת הפד לתקריכים...

אתם קחו רק את ההקרחי - - -

כי מה דרוש ליהודי קצנה

בטחון ואמונה - - -

הוא שם ידו המשתקת

על ראש כל אחד ואחד

וכה לחש בשקט:

האספו ילדי, ויחד נהיה.

הזמנים רעים. אין נחת.

לפיכך נהיה יחד!

נודרו, אל-נא נחמהמה!

אף יהא כל אַחַד יוֹדֵעַ
 לא לַעֲד חֲרַפַּת-הַתְּהוֹם
 הַלְיָלָה הוֹלֵךְ וְשׁוֹב בְּאֵ אֹר-יוֹם,
 עַת שְׁלֵג יִפְשִׁיר, יוֹפִיעַ אָבִיב
 בַּעֲלָה וּבִסְמֵן קָרִיב...
 יבוא גַם הַסּוֹף לְיִסּוּרֵי יְהוּדִים
 לא יִהְיוּ עוֹד גְּזִים וְנָדִים,
 וְעַל בְּלִימָה לא יִהְיוּ עוֹד תְּלוּזִים
 בֵּין אֶרֶץ לְשָׁמַיִם.
 בֵּין כֹּל עַמֵּי הַגּוֹיִים
 נִהְיָה שְׁוִים בֵּין שְׁוִים...
 נוֹכְחִים עִתָּה כְּמוֹ בְּעֶבֶר
 כִּי יְכוּל נִיכַל וְנִתְגַּבֵּר
 עַד שִׁיתָמוּ כֹּל הַסּוֹפוֹת
 יִסּוּפוּ אִימֵי הַתְּקוּפוֹת...
 יִרְצַע הַגִּיהֵנוּם
 יִתְחַלֵּף שְׁחֹר הַלְיָלָה —
 רַק לא לְהַתְּעַצֵּב, לַעֲגוּם!
 רַק לא לְהַתְּרִים כְּלַפֵּי מַעֲלָה...
 כְּמוֹ לְקָרֵב גְּדוּל
 כֹּל גּוֹפְנוֹ נִחְגֵּר
 בְּאֵ יוֹם הַדִּין
 יוֹם-הַסְּגוּר...
 חֲסָאנוּ וְשׁוּיָנוּ,
 יִלְדֵי

וצדיק אדני
אבינו,
ומשפטו אמת!
נסור מחטא
וצל נמרה את פיהו,
והישועה האחת תופיע
לכל בני האדם,
לכל צמי עולם - - -

ילדי, אל נמרה פי אדני!
נסבל ונצמד ביסורים ובכאב,
ולא נפגע לאויב
הוא לא יוכל לנו, ילדי -
ישראל, בטח באדני!

היינו, אנו חיים ונחיה עוד
קומו למרד
קומו נגד הצר - עקורים ושבורים!
קומו נגד הצר - עלובים, עזובים!
קומו נגד הצר - זקנים מקננים!
בואו, קומו כל בני השכול
קטן וגדול -
ישראל, בטח באדני!
במהרה יבוא הסוף
לכל הערות והתלאות

כל הבע יתלף
פחלום-ונרעות...
קחני ילדי,
בידי,
מדלת-הבית הסר המזוזה
בידי הצורר לא תהיה לבונה...
קדימה! - לחש אבינו בלאט...
אני אחרון אסגר המצפוד...
- - - - -

(אמא)

אמא מצטמקת מתפוצצת
דועקת...
היא מעמיסה פרמיל-גב
על שקמה הנקאב
שפתיה נושקת
ובבכי מר פורצת:
אדני! אלהים אדירים במרום,
האל הדואג לכל ברואי
הנותן לחם לרעב
ובגד לצירום
המרים מאשפות אביון -
איכה הסגרתנו בידי צר
למשיסה, לתרפה ולקלון?

הצורך מרב טוב משתולל...
כל הדרכים מלאות כבוד
איש ואשה, זמן ועולל
כלם בדם בוקסים
ובוקסים על גופות, על ראשים,
גופלים וגוקסים,
בזעקות אימים ובזיטורים קשים...
מעלה שרועתם לפניך, שרועת-הלכות
אל אליה האבות! — — —

בשנת 1940 יצאת לאויר העולם
עת מבל בלה הוצפה דם...
ועתה, איה, בני האמלל?
באיזה דרכים אתה נלחם?
אוי נאבוי ללב אם הבל...
באיזה דרכים אתה נלחם,
בני היחיד, היקר?
העודה מי ואי מקומה בנכר?...
אלו אתי הית עתה
בצינייה אורות הייתי מביטה,
אה אתה, בעוף צעיר, נכהל,
התעופפת מפני ובקלל...
וגם מכתב לא אקבל, אללי — — —
כה אמא, לוחשת בהשאי,
ואת פנייה

מסתירה גופות זדיות...
מבט אחרון בקירות-החדר פשיל:
בתוכם ידעתי אשר רב כל כף נגיל --

-- נשואיו של הבן הנכבד...
הוא והיא שטופי גיל ואור,
סובבים בחינה פורח
מאורח אל אורח
לבושים מכלול ומצדנים,
מגשים כבוד, ממתקים,
סובבים שמחים וצחקים,
כילדים קטנים...
היא יוצאת במחול
אליה נשואות עיני כל...
ושקלת המשי
באור מרשנשת...
הוא הססן, זורח בחדר,
החפה באמצע החדר
וקהל-חסידים לאין מספר -
אלהים אדירים- וכל זה לא מבקר זז?
אמא מתפחת ויוצאת כושלת
וסוגרת אתריה הדלת - - -

את הבית צוננו,
מגעול לא סגנו,
הכל הפקנו!
כל הרכוש צוננו.
לא הפטנו לאחור...
מר גורלנו שחור - - -

המדרכה צרה,
וצר הרחוב,
אימים וצרה
תהו ובהו לרב.

דוחפים עגלה
קבדה בעופרת:
לדרה-גולה
צד-מרודים מסהרת.

בחבל קשור אל קרש
מטען חפצים רב;
עומסים ופוסעים חרש,
נשים, גברים וטף.

בולטים כפא ובר,
ספסל ודרגש

המסע נקטר
נגרש ונרגש,
בשוט אימה נדחף
מושכים זמן וטף...
כל זה דרוש ליהודים
בדרך הנדודים...

על כתפי האבות - הפף,
דלי אלפס ולגין - ביד,
צלחת, עששית, קמקום וכף,
והצפיפות רבה, מכוח ודחיפות בצד...

הקלגסים רודפים בצריחות וקללות:
חושו חוש! רצים האמללים רדופי-
אימים.
ובידי המרצחים מטילי-ברזל ואלות
וגם קרדומים...

ש'ג יורה, מרישי וצחור
מלקה הדרך והרגל רופפת...
הקלגסים מאיצים בזעם שחור,
ווצה קרה-טמה נוטפת - - -

חוזקים את רצועות העור מכסוף שחה,
נופלים צונחים על אדמה לחה...

והסלגסטים מאיצים: החישו צעד!

קדימה ללכת אל הצעד...

אדם מקלל!

יהודי מקלל!

רצית במלחמה?

בגללה כל המהומה...

רצים נדחפים

הפנים חורים-אדמים

והמבטים שואלים עגומים:

לאן אותנו רודפים?

אם פורצת בנצקת-שבר:

זה עתה אבד לי התינוק!

אל מי ולאן תפנה, לאיזה צד נעבר?

לך מפש הריום בשדה נחוק — — —

היא אצה רצה במטרפת

בכל מקום בודקת...

רתלה שלי, תינקה!

היא רצה וקמפשת ולוחשת:

אינה עוד בתי, איננה עוד...

את בכיה האם בוכשת

מאחור היא כבר נדחפת:

הלאה, קדימה! אין לצמד!

בקרן הרחוב רועם הצו: צצרו!
אנו במצור
והלילה רד.
והדרך רב, הדרך רב!...

אבא חולה,
משחק...
כחו פלה
בקאכיו נמק...
ואסור לגלות!

ואמא, אור-נפשנו, עיפה עד-מות...
ואנכי נושאת בקרבי צבר...
אף אסור להתאונן,
כי אין, כי אין
לבכות לנגד עיני הצר...

ילדי הנסתר,
הטמון במעי
בבר אמה חי
עמי את יסורי...

מבית גרשתי פתאם,
ולא לקחתי הכתנת
שבשבילך הכתמי, קטנטנת,
לבוא השעה, לבוא היום...

— — — — —
דכל מקום אני זרה —
אין לאן ללכת.
ואי כיוון, אי הדרך?
הרחק הרחק היא נמשכת...
מקפה היא קבת,
השדות בקמור
וקפוא הוצר,
אימים בקלא סבל, מגור!
וקגור כל שער...
חלום מאיר, גדול!
איך אתה אנוס?
אני ואכיה שנים צמוס
רוצים את חיה-לא-חיים לגאל...

— — — — —
ילדי-לא-נראה, לא-נולדו!
בשביל מי אשפה דמנו?
בשבילי? בשבילה? בשביל שנינו?
לו נתן לי בקוה לשמע
בטרם אבד...

— — — — —
אנא, שחררני, חיל טוב!
התשובה — מהלומה בראש...
אני נוסלת קשק רטב
כל קאב לא אחוש

טוב לי, קל וטוב - - -
אבא מצירני משנת - - -
בתי הַיְקָרָה, פְּלִיָּה לְקִיּוֹם!
הַדְרָה אֲרָכָה, פֶּחַד וְנֶחַד
וְגוֹרְלָנוּ עֲגוּיִם!
אף שְׁעָרָה מְרֹאשׁ לֹא תִפֵּל אִף אֶמֶת,
לֹא תִפֵּל שְׁעָרָה, הַבַּת!
וְהוּא מוֹשִׁיט לִי הַיָּד,
הוּא, הַחֹלֶה, כְּמַעֲט שְׁמַעֲד...
קוּמִי, הַבַּת, הִנֵּה בָּאָה שְׁבֵת,
אוֹלֵי יָרָע וַיִּשְׁקֹט הַגִּיהֵנוּם
בְּבֹא בְנוֹחַת זֶה הַיּוֹם,
בְּבֹא קִדְשַׁת הַשְּׁבֵת?

עַל הַמְדַרְכָּה אֵשֶׁה מְנוּחַת,
גְּלִגְלֵתָה מִבְּדוּר מְסֻלַּחַת - - -
הַזְקִיף צָעֵק: עֲמִדִי עֲמִדִי:
הִיא הַמְשִׁיבָה לְרוּחַ...
עֲמָה הַרְאֵשׁ מְחוּץ - - -
וְהַשְּׁלֵג נִרְדָּ...
הַרְחוּב סְגוּר.
לְרַחְבוֹ גְדוּר
גְּדוּר־מֵיל סֵד, וְהַיּוֹם
וְהַלִּילָה בְד...
אֲנִי כְּצִפְרִים עֲלוּבוֹת,

ללא מקום, ללא קו, צינורות,
כאזרח לא-קרוא, אזרח זר,
תמיד לפני דלת-נכר...

רוח-רשע ירדף,
הקר מקפיא את הדם...
והרעב מוצק... לא טוב
אבא, אפאז גדול שקרנו בים...

עגום גורלנו.
בפנות הקר, הלקו,
קולנו הולך ונדם,
ושלג יכס עלינו...

רצה רצה נצרה,
בזכה הרוח בשערה...
רופא! - היא צועקת,
נפלה, נפלה תינקת
בח שש...
רופא, רופא איפה יש?
יבקר בוקע רם
קול-צעקה מאי-שם:
צנח ישיש, נפל,
יבקר הוא מת משל...

מצעו עתה טוב כל כך...
השֵׁלֵג כֵּךְ - - -

תינוק נשמת מצב, נפל,
והוא מטל
בראש מחוץ...
רופא כבר לא נחוצ - - -
אצים רצים, דחופים נצנים,
ושֵׁלֵג כבר מצליף על הפנים...
אצים דחופים ולחוצים
באגרופים קמוצים...
לאן?
אין יודע לאן?
נחם אין,
אין מענה
עמי האהוב, הנענה...

מֵאֲשֶׁר הוּא הָאִישׁ
אֵלָיו הַמְּנוּחַ בָּא חַיִּים...
מבטחות לו ד' אמות לקבר
ולקבראשומיו ציון על אבן...

הַבְּדֻמָּה הַקְּבֵלָהוּ אֶל סִיקָה,
כָּאֵם אֶת תֵּינוּקָה...
מֵאֲשֶׁר הוּא הַבְּדֻמָּה

הוא זכה למנוחת-עולם...
ואנו, מה יהיה עלינו?
מה יהיה סופנו?
איזה צפרי-סרף ינקרו את צינינו,
איזה סיות-שסץ יטרפו בקרנו
איזה לשונות-אש ילחכו את גופנו,
ילאן הרום ישא את אפרנו?
שמי האהוב והדל,
דורי האמלל

משנת 1940 — — —

בקצה רחוב דולנה יהודי מזמין
בקול רם:

בואו אלי, יהודים אחים!
הסדרים מרוחים
והיום שבת קדש בעולם.
אחרי זאת המהומה
וההקלה

כל יהודי זקוק למנוחה
בחס-נא, אדני, ושלח הצלה
במסדה פי רב
לצמח הדל, הנאחז!

רחוב דולנה 1. בקתה נמוכה ונדלה.
סלאי ישן וצקום — סגג שבלה.
סנור שכור על שמי בגלים —

השבח לך, אבינו בשמים.
 גם זו צתה פנת-יקרת.
 לגוף דווי כושל נמט...
 אל בקתה זו רקבת-הנג
 גאספים יהודים
 החדר גדוש עד אפס מקום
 אין איר לנשם...
 פורקים המסעון. אל החדר
 שבת שלום ירדת...
 אמא מוציאה נרות-שבת,
 גרות לבנים שנים
 הדליקה אותם וברכה פדת -
 אליה פונות כל העינים.
 כל העדה סביב
 מקשיב...
 וקבת אחת
 הפזר גתרדי.
 בקי סר פרץ
 כל לב נלחץ. - - -

בזכות צגנים ורשים
 בזכות חולים וחלשים,
 בזכות ישישים וזקנים,
 בזכות רצוצים ומסכנים
 בזכות הפף

מפצע סף
זרוע-צוקה, אלהים
הושט
וסן אות ומפתח
כי לצרות יבוא הסוף
בקרב.
כי מה אנו ומה חיינו
אדוננו רבוננו?
יעלה לפניך בקיננו
יקלח ומחל חטאינו...
חסדך פרש עלינו,
ואם לא למצננו
עשה למצן מפנינו,
רחם על גוזלינו
הנזקים מחטא...
ועמך הגדול השקט
אבינו אהדו!

שקט הם! היום שבת
אל בכי, אל יגון!
היום שבת מנוחה
שבת חדנה ברוכה..
אל הסלון
נגש אהדו! קו

לכד-לאו

וקרש רן:

אתה, אתה, אתה אתה אדני אהדו!

מצד אל צד יתנווד...

בשרווליו

מוחה דמעות-עיניו,

מכה בף אל בף

רשר. וכלם אתו יחדו...

זמר ידוע ישן -

צלילו חדש רצענו:

והיא שצמדה לאבותינו

ולנו - - -

לכה דודי לקראת פלה -

קול הזמר צו עליה...

הדלת ננעלת,

על הסלון שמיכה נגללת

נקמה אפי הלב

נשפף כל הקאב

בתפלה חשה נכנסת...

קדשת השבת רועפת,

משמפכת סכיב מרחפת...

יהודים משפחהים וכורעים

גופם לארץ מביעים

באלו רוח-סער אותם פופפת

אך רוחם אינה מתכוּפּקת...
כורעים יהודים על גרמים,
דולקים הנרות השנים,
עולה התפלה ועולה,
הפדות באה, הגאֵלה...

שבת שלום, שבת שלום!
אבא מקנה ראשו לצד,
שְׁבִיעֵינִי אפא לא פגש הפגש,
את עיניו לארץ משפיל
ופוסם בקול רועד, בקאב וגיל:
שלום עליכם, עליכם שלום!
אפא שמה על הארץ
פת בקלח וסכין משחו
אבא מקדש בקול נרעד -
כל זה לכבוד שבת.
ופמע פתאם
הדלת נקרעת בקול
שלשה בחלצות-חום
אחד במדי-כחול
פורצים לתדר בבת-ראש...
הילך בעל-הפית אותם לפגש
לבו קפא בעיניו מגור,
ומוציאם אל הפרוֹדור...

שוב הדלת נקבעת
 ברצף וברצד...
 ושוב
 תלצות חומות שלש
 אקד גמדי כחול
 נכר כי כראש
 הני"ש מרבה... מבקבוק גדול...
 שם קלגס שכור אקד
 את ידו בקיס-הצד,
 מספס ומדבר רמת:
 חושו מהרו לתת
 מאה מרק לאיש
 תנו מהר וחיש
 איש לא ישמט!
 גלא - יהיה חשוב כמת...
 הי אפה, בוגד, הפסוף מנה!
 מנה הפסוף ורכה...
 מונה האיש ומונה
 חמש, שש, שבע, שמונה...
 הנרמן במרפקיו דוסק
 מסר אהיה הרסק...
 מי לי יתנגד -
 יהיה חשוב כמת - - -
 והוא צורם ופוקד
 לקום, לקום! החוצה לצאת!

איש בתוך אל ישאר!
זי נרמכת התצר...
ארורים! הלכם אפשר לתאמין?
החוצה, פרש! שמאל, ימין -
והוא מצוה לרקד
על צרמות השלג לרקד
גדולה התצר...
רוקדים יהודים חיש מהר,
רוקדים ורוקדים בקצב מהיר,
פי גיד הצורר ספין מקריק
פזהיר...

רוקדים יהודים,
שרים הקרודים,
את השיר הישן הידוע
לקול צחוק הנקמן הפריע:
והיא שמענה לאנטינו
ולנו - - -
נצלמו הכתמים, נצלמה התצר,
החרף נצלם והשלג פרח
כרע השידוד ואכז הצורר
ליהודים באה פדות, החפש ורח...
ושוב צורם השלגים. לקפץ מהר
מעל לגדר...

אחת, שמים, שלש!
גלא - כדור הראש...
והרובה המקנן ביד יאחז
כרום רצה הוא נרנז...
לרוץ, לרוץ! - בצריקה הוא
שוב פורץ.
סביב סביב, מהר מהר פסץ!
ולבסוף זרה מרובהו להסחיד.
הפסץ מוכן - צרח בקול מתריד.
היהודי ציניו לוטש:
כן, הכל לש!
טבעות, גזמים וזהב
וקסף רב - ולנאי תשרף קאש - - -

סורנו לחדר לאחר חצות
מניחים הראש לאנחות
והאזן קשב רב -
מה עוד יביא הליל בקנפיו? - - -

שְׁלוֹן-הַיָּמִשׁ

(ליס-השנה הראשון, קודש לזכרו המאיר
של אביו, של אביו ושל בני בכוריו, שנלקחו
מארץ-החיים בשנה זאת, תשי"א.)

צַרְפֵּל יָרַד וְאֵת הַתָּדָר עָטַף.
כְּנֻכִית נִצְנְצוּ הַקִּירוֹת.
חֶרֶשׁ צָעַד קֶרֶב הָאֵב,
זְכוּתוֹ תָּגַן עֲלֵינוּ,
וְעֵינָיו מְאִירוֹת;
בְּשָׁמֵי יְדִיו
חִבַּק אֵת הַשְּׁלֶחַן
שְׁלוֹן-הַיָּמִשׁ הַיָּשׁוּן -
שִׁמְשָׁנִי צִוְדִיו
יֵשׁ יוֹשִׁים לְהַרְסָהּ, לְמוֹשָׁב
לִיהוּדִיו,
יְהוּדֵי מוֹעֵד וְחֵג...
כְּמִנְהַג - - -
מִתְרַחֲבוֹת הַעֵינַיִם
אוֹר-שְׁלוֹם בָּהֵן מְאִיר
יִבְזָכְרוּן קִם הַפֶּל מִתְּדֹשׁ
בְּצַנּוֹ וְצִדִיר:
בְּרֹאשׁ הַשְּׁלֶחַן מִסֵּב
הַזָּקֵן מוֹרְקָה, אִישׁ-שִׁיכָה יוֹשֵׁב,
מִיָּמִין - דָּוִד מְאִירֵל, בּוֹנִים שׁוֹמֵם,
יִקְרָדְבִי הַכֶּהֵן, שְׁלִמְכָחֵן בָּא בְּצֵת.

(איש מהם איננו בחיים עוד).
או אל סבי פונה היהודי הטוב האפוה הוד:
איזהו עשיר - השמח בקלקו!
ועל מספן עזרת-נשים נצבת
סבתא רבקה-לה מילר, צעירה משלהבת,
רוצות שפטיה.
ולפרום נשואות עיניה
על סדרה הרב סומכת אני תמיד
עב-הרבנים אחד ויחיד - - -

עוברים זמים, רצים קדשים,
הזמן חולף וילדים נהיים אנשים,
יהודים מהגנים,
טובים ונאמנים - - -
כל שבת, יום שלום ואוהה,
מארון-הקדש מוציאים את ספרי-התורה
וקרימים שני הצאים מימין ומשמאל,
ומאריכים השלחן ואליו מסבים קטן וגדול.
ברכה ראשונה אומר אבא, יהי קברך,
ואור גן-עדן עליו זבח...
הוא מברך בקול רם וקרב-סון,
וכל הקהל אומר ועונה: אמן! - - -

על סף עזרת-הנשים
אמא שלש פעמים משפחה

אפא העדינה, היתה והטובה,
- תהי לבלנו מליץ-ישר -
היא זוכתת מגיל ומאשר,
קמו אבא בשטרניקל ובקמשי,
זוהר בקדשת הודו
קמו מלאך בספור-אגדה,
ובלנו, כל השרף וכל הטהודים,
הטובים והישרים, רוקדים
סביב לשלסון-הסג הם שרים,
ופניהם נוהרים,
בברק-אש מתנוצצות צינים
- יפה עולקה, אבינו בשמים...

עזרות שנים, חולפות שנים,
עובר הזמן,
סבא וסבתא עברו אף הם
לעולם-האמת
צתה אבא מוכן
להקשיף את ה'חוס,
את שלשלת-הזקב,
צתה חנו ירעף
על שלסון-הימש הישן
אור החק,
הישר העמק,
אור הקקור הנצחי, אור-התורה...

עם שחר, לאור המנורה,
לוטד הוא זכרא בנאון צמק
חרישי ומחוק;

באצבעות צדינות ולכנות את מצחו ינגב
בגוילים הקדושים יש את נפשו להתעטף,
ואמא, תגן עלינו זכותה,
אל בעלה מפנה מבטה — —
צינים חמות וטובות,
דומעות ואוהבות;
סן לנו, אל, בנים טובים שוקרי-דת,
ויהי ביתנו מקדש-מצט,
בו יגוי חקמי-תורה
זהר ואורה — — —

חולפות שנים, רצוח שנים, הזמן חולף,
מן התינוק גדל בחור רחב-קמף,
לצבא-פולגה הוא נלקח
למלחמה נשלח — —
מבית חם אל קר נכר,
אל פחד מנת, קר אקר...
— — — — —
על הסדר תלוי ערסל...
ציון-זכוכית לקיר,
המים קופאים כקר בליל,
מהרהר אבא יקיר...

זה ימים אין משקה חם,

זה ימים אין כף-אקל-חם,

היו הסיים לנרא...

והנה אבא קרא:

אם ניקח לו, לאדני,

ניחא גם לנו, יקירי!

אספר!

הגישי מהר

את הגרון

ונתחיל בשלטון...

את פיו הדק,

שסמיו השק

וקה! כל הבית רועד...

הכירה מאדים עוד מעט

ולחם יופיע סיד

נעם-טוב באיברים פושט - - -

נעור רצון-סיים חדש,

רים לחם סרי מרנש - - -

רצים הנימים, חולפים הנימים בינתיים,

בצרות צרורות כף עברו שנתים,

רצב, אימה וקר,

נדחקים בכל חר...

נתקו הם שנתו של אבא יקר

ואת חלומה של אמא...

לפני שמנה ימים נפטר
הנכד היחיד, הנכור,
ששערותיו כרני-אור,
ובעיניו זוהר הצחוק,
היה לו מצח של משי, כצלה
זרק

פסים טוב מלא...
ואצבעות קצין הנרד
נשקתי להן עוד ועוד...
ילדי, ילדי היקר,
צמה אין לי עוד דבר - - -

ימים באים, ימים חולפים,
ואכל אין, אין...
צומקים הקרבנים.
כה עברו שנתים.
ריק הבית, ריקו.
גם התולעים נעלמו
והעקבדים נרחו ותמו -
נוטר רק קפה שחור בלונדון...

אבי בקש צנון,
ואמא גזר קטון,
אף ריק ריקו הבית
ואכל אין קניית - - -

אני נחלשת -
אין פס עוד ללכת...
אמא קינרת נוהמת
ושותפת נאלמת...
אבא קדוש, גרו יאיר,
מספבל בסלון ארבות
בצינים גדולות, דהות עמקות:
מאין יבוא עורנו?
מאין יבוא עורנו?

ביום כ"א באדר תש"א
לבו הגדול סדל לפעם,
השיב נשמתו למרום - - -
לא חלפה שנה אחת
וקבר בקרה עגלת-
הפוח אצלנו, לקחת את גופת-
אבינו לצד...
ובחוק הגשם רועף,
נושף ונוסף - - -

אמא נקלה למשכב
ואל פנות-הסדר הצפלות
היא שולחת שאלות:
איה ילדי הנאקב?
איהו ילדי הרב,

בני היחיד המצולח
אשר לצבא-פולין נלקח?
בוכה אמא ומיבכת,
הצרה גדולה מתרחבת
לאסון אין קץ נסוף...
בני, בני הטוב!
האם ידע הוא בקלל
מתי "קדיש" להגיד,
בני האמלל,
היחיד?

לא זכה עוד את אבא לראות
בסרם-מות...

והן גם אני מצבי רע נמר -
אלני אלוהיו

האחיה ואזקה לראותו בשובו אלי?
האזקה לחבק את ראשו היקר,
ולנגע במשי-שצרותיו?
הו, בני יחידי הנצאקב -
האזקה בשצרותיה לנגע
בסרם אפם לגווע?

מבטה נופל
על שלחן-היחש הישן:
הו לא מזמן
שם עלצל

קספרי הנקרא והמשניות
באצבעות פנויות,
בעלי הטוב והנאמן — — —
אל אלהים, דברי אל תחשב
לי לחטא

מדוע היה הוא הקרבן
של הפלחמה הנטו והרעב?
הוא, בעלי הטוב, הנאמן!
מי את ביתנו יקשט,
מי את שלחנו יפאר
אין נחומים יומר,
לא יהל עוד האור,
לא למנה מרודה
אבודה.

זולת הקבר השחור...
חיי הרוסים לצד,
כתרי מראשי נשדד — — —
נג בית-מקדשי נהרס
חשכו ימי,
טעם-חיי אפס — — —
השקמה שמסתכם, ילדי,
בגזרת הגורל העזר...
הו, גוזלי —
נשארתי צדי, לבד...

אמא מתעפסת, בבכי ממררת
אך מתאפקת סיד.
כל זמן שחי האדם -
תקנה בלבו עוד תפצם,
ככה אמא אומרת -
ולנאי בצורת השם
אוכל להיות לכם אם:

באים ימים, ימים חולפים.
השלקון לשנים כבר גפר
כף-תבשיל לתפם
וכוס מים בשביל האם...

אך הכל לשואו דבר לא צור...
אמא לא קמה ממשתה,
בדומית קדש, כדמעה,
הפנתה את מבטה
אל שלסון-כיסש, בן-הדורות...
יום ששי היום, ילדיו
גורו-נא את צפרני,
הגישו את גרות-השבת וי
ואת ציניקת הפנתה לצד...
אני - ימי ספורים,
אל-אלהים יודע נעד
מה להתרשש עומד

בקרוב — — —
אנא, ספרו-נא לכתב
אל בני יחידי
כי לא הכל בסדר עשיתי...

לכתב אל אחי? לאן?
ואם גם אשלח המכתב —
הגיע אליו?
אל אחי, אל המשפיע היחיד?

— — — — —
אמא טובה, יקרה לי מכלו
עוד תראי איך יחלף הזמן,
וכל הרע יחלף,
ימאיר היקר
יבוא הפוסה בקרוב,
וכל פנה בבית מאיר,
ושוב תשמעי את קולו המתוק,
והוא ישוב וילמד
כאשר אנא למד,
אנא מתוק...
רק חיי, אמא, רק חיי
ואנא לנו חיי...

אף אם בקר בא היום?
— שאלה פתאום...

על כל אדם להיות מוכן תמיד
ללקח בדרך הנצחית ---

כ"ה באב תש"א
בשחר סגרירי וצגום,
אמא עצמה שיניה,
אל הנכד ואל אבא שמה פצמיה...

ולא עברה שנה אחת
ושוב בקרה עגלת-
המנת אצלנו,
ואת גופה הקדוש של אמנו
לקחה לצד ---
בחוז ירד,
נשם שוטף ירד,
בלי תססס ירד ---

(מקדש לצערת י. ל. סרז
במלאת 28 שנה לפטירתו)

יצחק ליבוש פרץ!
דמות מאירה ונוקרת!
לבי צר ובהיר!
אתה זקן וגם צעיר -
בדמיות-עבר,
בנצח-דורות-משפכה.

בפעם בפעם
על גיא וְהַר
תצנח,
ככוכב תגהר...

1918 - 1919
העולם לך צר.
השדה - מיצר...
בני-האדם קטנים
היהודים קטנים,
אחים קטנטנים...

תהפך דפי התקופה
בתנופה...
מארעות גדולים
עולים -

„בונצ'יה שוויג“
„אם לא למצלה מזה“
אתה שואף
בכל לב
כי בני-האדם
ישלו בכם,
יהיו יהודים גדולים ותמים
ואחים שלמים, תמים
במלא תבל...
- - - - -

ועתה, שנת לבי האפל
יהמה רדון,
מואר באור הזכרון -
כיום בעולם
מלחמת דם...
אימי גסו ורעב,
נפש דנה וגוף נקאב,
העיינים, העיינים
צופות אל כל אפסים,
אל קיר אלם וקר
במחנק-המפצץ
האמלל,
אל גדר פיל מחשמל,
אל שונא נצח,
לצור מפיצר...

בגטו אין גוי,
אין שכור שחוי,
הגייץ זמן, באה
השעה,
והיהודי הוא השולט,
והוא השופט!

יצחק ליבוש פרץ!
יהודי הוא המושל,
יהודי הוא אדון-הארץ
ויהודי הוא המנשל...
בידיו נתון צמח
מפתח-המזון,
יהודי הוא השופט -
אך מצפוננו הוא מת...

מרב צרות
נקאס לחיות! ונקמת מושל
ונקמת גזל
מלא ונדוש בית-הקברות
תפוסים כל המשעולים...
ומלאים בתי-החולים,
רגלים באובות
ראות רקיבות.

גופים פצוּעים,
פיות נגופים,
אבק-אָדָם
בוסס בָּדָם...
אין קורת-גַּג
רצון-הַחַיִּים פֶּג
הַמָּוֶת בַּפֶּל
יתום וְשׂוֹל...
— — —

ועתה? באשר בלֵב יְרוּן
אור גַּר הַזְּכָרוֹן,
מלחמת-דָּם
בְּעוֹלָם
גָּטוּ וְרָעָב —
הוּ, גוֹרֵל נִתְעָב — — —

בגטו ליצמנשטאט (לודז)
14 באפריל 1944

וזה אם צר חלוני הנשקר
אל החוץ הנרחק.
וזה אם סביב פה יזעף
ההפקר ישתולל וילעג,
זציק וידסק -
אני מאמינה - - -

וזה אם לכל יום
ויום

אמרת-לעג-קל:

שותים מרק דל

אוכלים קפה,

מצשנים תה -

כי זו מציאות-החיים

העגומה

התכן של יורדי-דומה -

אני מאמינה

ומתפללת

תפלת טל:

אל ה' שלח-נא מפרום,

שלח-נא טל

על הרי-רם,

ויפל, ופל ופל

על כל
סרחים וסרחים
אל קצרי אפסים...

יוריק כל עלה על עץ
וכל עשב ינץ,
יזל הטל

מפרומי שמים
יזל, יזל, יזל

אל כל אפסים:
לשבע לעולם,

לצמיחה

לפריחה,

ליבול לכל אדם...

שלח-נא אל ה',

על כל הטי,

על שדות בגטו - טל

אל מעבר לגדר - טל

יצמח הטל

ויגדל

ולנו, תולעי-עפר,

יחיה בגר-גר:

עלה-צנון-סריף,

קלפת-פפוד מרקיב,

(סוף - ספוט-אנקה)

לשבע ולא לקנות
ונגרש מסיני עצבת
ועל אף סבלות ההונה
נחיה ונקנה...

אני מאמינה - - -

אלהי

אלהי, בחיים מה נהפך צד מאדו
רק מן לנו פת במלח
ולא עוד...

בבסתן
יפרח המפוח,
בגן
הערמון פרום,
נאזמת-הקטנה
את ראשה ספקנה
לשמאל, לימין,
אולי מבחין
בבן-זוגה במרתק...

גשם קל
עורב משחק
עם עב-קנין בסלחל...
ונסתרצר מכנר נלהב
(לו עקשו תור זהב...
אכל אנכי?
איני יכולה לשמם,
ריק ריקן מחי,
רסה גופי, אין כח.

לארץ אני שחוקה
ביום-מחר אינני בטוחה
ברחובות, בבתים,
נוקלים חרש ומתים...
אחיות ואחים
בסף מנחים...

ואלה שעומדים צדן
על הרגלים,
גוררים ביגון-עצבת
את המנת - - -
אדני!

בתיים מה נחפץ עד מאדו
מן לנו פת,
פת במלח בלבד
ולא עוד...

יש ורצון בי יתעורר
לחיה למרחב השאיר,
אכל הצורר
בי לא השאיר
עוד כח גופי רוסף, עלוב...
אך עת אראה תולעת-הכרוב
רוחצת באור-חמה
ותרנגול עם צח-ווגו מטילים בדממה

ונמלה האדמה
מחפשת מזון בחול-הזהב -
אני נעשית אז צגימה
ומתפוצצת מקלוני כי רב...

את זוג-גרבי האחרון
החלפתי בקפה,
ורקיקים עשיתי -
אודך, אלי, גם על זה.
השמש אלי חיכה,
קרן-אור אלי שלחה...
פרחי-הלילה המו, נתנו ריח,
ורוח-נעם בא אורח,
יתוש על הזכוכית
בזמזום מחוק הלחית,
ואת צפרי השכים
הרחיק ממני והפרים ---
כל עלה,
כל גבעול בשדה,
כל עשב ירק
מביא גיל מחוק...
כל זבוב, כל צנן ברזם,
כל חייה של תיגוק
בערשו בחלום,
מביא גיל מחוק - - -

ציני תכלת, ציני-שחר,

אך סן יביאו גיל נאור,

סתרטב אזי סלב

ותרש ידובב:

אנו רוצות

לקיוחן - - -

צְבוּדָה קְדוּשָׁה

הוּי, צְבוּדָה קְדוּשָׁה, וְעַתָּה קְדוּשָׁה,
אֵת נַחֲמָה אַחֲרוֹנָה וְרֵאשָׁה...
בְּקַ תְּזוּדוֹת לְצְבוּדָה הַקְּשָׁה -
חַיִּינוּ וְלִים אֲנִי חֻשָׁה...

לְצַעֲר־חַיִּינוּ, לְעָצֵב,
לְהַט־חֲשׂוֹל נַחֲמָה וְקָצֵב.
הוּי, דָּם קְדוּשָׁה, וְעַתָּה קְדוּשָׁה,
חֲשִׁילִי בְּרוּל־הַעֲשָׂה
עַד יֵצֵא לְדָרוֹר
גּוֹרְלֵנוּ אֹר - - -

גשמים ילדים...

שלוש שנים, שנים שלש,
הלום גדול!
מציאות גדולה, הכל תכבש -
עבודה, עבודה ועמל!
פה ושם, בכל מקום
עבודה כל היום
בשנה, בננות,
במסוף-הענות, -
בגטו כל אחד זאת ידע -
עבודה, עבודה!
בזמני-העני ישנו מלה זאת,
כל איש על מצפוני יחרות,
לכל קריאה יתוצב
בננות במסוף...
ובעוד שנים שלש,
כמנגנון צרוף
מראש,
הכל יפעל
בשעון צרוף -
עמל, עמל!
כן למד שגן
רוסקובסקי הזקן,
ראש-הגטו זרש בן

והמפצל הטל.
 אגדת אלף לילה וליל
 אגדת עולם-קסמים...
 כמו מפתח כשה-קסמים
 קם מפצל אחר מפצל...
 פתח גג נופל
 ורחוב נדח נפתל,
 לנד שלטון עירום
 נמגורה קרפסת,
 דפדנה קקרפסת
 קם מפצל אחר מפצל -
 בשביל הגטו זה כל העסקלו
 וכקר הפל פופל,
 וכקר בופרת אש,
 וגן אל גן לופש,
 וקיר תופה אל קיר -
 איך ברנל מסמיק מזהיר
 לשון של אש קופצת רום
 ומקסיפה פלדה נתכת,
 מכריק הפח האדם
 וכקר נוצרה מתכת
 צד כי צר מהכיל הפקום -

התרסב וגדל
 המפצל.

נבנה וקם
אולם אחר אולם
כל זה העמל -
בשכיל הנטו האמלל...

תגורות ונגללים
אצים רצים מתגללים,
ונשאת על כל שפתים
אגדה על כל אפסים:
נפחות,
פחות
- נפחות -
הכל נחפו להוט...
כלביאים
זועים
גועים
קנזים,
פועים,
רועים,
שורקים
ודופקים
אצים
ורצים
ללא סת והסוס
דאלפי פחות-סוס -

עבודה ועמל
בשבל העטו האמללו

היו נצא!

הי יענקל, בוא וצא
וראה!

בהיר הנקיש וצח
וובוב חפשי יעוף ויסרח
וקיץ היום!

במציאות ולא בחלום...
ולמטה ליד השער

אין איש! בואה הנצור!
נשחק במשחק-הנפתור,
ליד המחסן השחור
יש גדר,

אף אין מסמר
בולט...

ואין משמר פעת...

אומר יענקל:

יוקל, דבורים הם סתם!
והמקסה פתי תשלם?

יש לשוב לעבד!

אני ירא מאד!

דומה, כי באה הנוצדה -

יש לשוב לעבודה - - -

יענקל, יענקל נצח,
 טפש אתה נבצר
 בואה אל סתור!
 יש לך בפתור?
 אם לא - אתלש ממעילי
 בשבילה וגם בשבילי...
 ואם יתפסונו ביד -
 מרוץ יש לי אחד:
 הקמנו שעה ועוד
 לתור בבית-הכבוד - - -
 - - -
 בוא, יענקל, בואה בקרו
 ראשי עלי סתרתר...
 מה-טוב בחוק, מה-טוב!
 ראשי עלי יקאב... - - -

אנו פועלים קטנים...

אנו ילדי השאפה ילדי בית-
המקשת

קלים אנו מסז ומקשת...
ראשינו לא נרכיז, לא נפת,
לא נסת מקר ומרעבו!

עושו, חושו תנו תוצרת!
לא תהיה מקסת-היום נחסרת...
אנו פועלים קטנים
עובדי-סדנה קטנים - - -

כדיורה הוקה רומסת
הולקת, פועקת קודסת;
ציון בציון, יד ביד -
למכונה אדם נצמד.

רצועות אצות בגעש
ועל כל שולט הרעש,
רק היד על משמרה
בכל מקום תמיד ערה.

יד עזה נשאת אל רם,
שן-גלגל תרדף תהום,
חשוקים ינועו דום,
קתובבו בלי לנשם,
קתחררו קחור קחור,
כח-פרא אין לעצרו!
ציון בציון, יד ביד
למכונה אדם נצמד.

שירי ילדים בצבוקה
שירי ג'טו לילדים

טורו, טורו טורו!
רגלי ארזים יזמר ג'טה.
טורו, טורו, טורו!
אוצי מכונה ג'לי-נוס?

תפר אתר תפר
חבורים לאין קפור...
על החוט תלוי השלג
ועוד קצט בא ליל שחור...

כאשר הביתה אשוב
יהיה חשך גמור
על פן לא אתפכב
לקנות עלי עוד לסור.

אמא תרשק קצט צנון
אכל דמוי-ארז תכין
וגם עיגה מקפה שחור
מצדן משיב-נפש מרנין...

במכונה, במגהץ, במספריים
מפליאים ילדים לצשות בידים
תפר ותפר ויש בגדים
כך הם עוברים הילדים.

טורו, טורו, הגלגלים ירדפו
המחטים תפור ותפרו
צ'ק-צ'ק - המספריים יגזרו
פוי-פוי-פוי - המגהצים יגשפו - -

ויוצאת תוצרת נהדרת
מן הטוטו האפל בים...
בגדי-לבוש מלבוש וחדרת
אל כל ארצות-עולם - - -

צ'יפים וינצ'ים...

צ'יפים וינצ'ים נסחב את רגלינו,
מכי-צרות, דאגות ועצב...
מרי-נפש נגזר את אופנו,
ולא נדע על מי מתרוצצא הקצף...

היום עוד יש לנו חבילת-קש
וְיֵשׁ זָבֵג,

נוֹדָה עַל כֶּה בָקָר וְעָרְבֵי...
כָּל רֵגַע הַחַיָּה הַרְעָה תִּשְׁאָג
וְיִתְזַק לְסִרְף סִרְף - - -

בֵּיתֵנו שׁוֹמֵם וְסָרֵב
עָקוּר הוּא מִשָּׁרֵשׁ וּמִיִּבְבֵּי...
אֶף לוֹ נִמֵּן לְנֶשֶׁק הַמִּסְתָּן,
הַמִּסְתָּן הַעֲזוּב הַמִּיָּתֵם...

ח ג ד ה

חג נָאָה הַיּוֹם,
חג יָסָה בְּמֵלֶא-עוֹלָם.
אֵין עוֹד אֶבֶא לָנוּ
אֵין עוֹד אֶמָּא לָנוּ
לְחַלֵּק מַעוֹת-חֲנֻכָּה...
בְּמִקוֹמָם אַחֲוֵי הַקְּטָנָה
אֵת הַנְּרוֹת מִדְּלִיקָה
יָמִים שְׂמוֹנָה
יָמִים שְׂמוֹנָה...

אַחֲוֵי נְרוֹת הַדְּלִיקָה - נִהְיֵי אוֹר!
טְעִינֵנוּ דְמַעְזָה נוֹשְׂרֵת...

עוד יתנה טוב, היא אומרת.
עוד נצא מצבדות לדרור - -
כה מספרים הנרות השמונה,
כה מספרים הנרות השמונה...

אלפגנו יקירנו

אלפגנו יקירנו,
מצגנו מקור-חינו,
אלפגנו יקירנו,
כטל-חיים אמה בשבילנו.

נתפו יום-יום, נאון,
מצט תורה לרפש ודעת
מן הספר, מסדנה -
הנאה נוסף לסעת...

רוקנה המחס, נרוקד החוט,
ובצד הספר והשיר - - -
ואזים גלגלים בקצב מהיר,
ואין מרגשים ציפות - - -

אלפגנו יקירנו,
זרע אורך למעננו!
אלפגנו יקירנו,
הארץ ימיה בשבילנו!...

הי, חכמיה, אל יגון ועצב!
 אל מורא נפחד ואל צער!
 יום חדש עומד בשער,
 יום חפשי עולה בקצב — — —

בסדנה, אל מיל השער —
 כך הרבה לו צבי הנער
 ובת-צחוק נצרית-נלבנת
 מציניו פורצה דובנת...

מקמרים, ברזל וטיט
 לבנים מלוא-עגלה...
 מלוא-פבדה, מלוא-עולה
 צבי סוחב, גורר יחיד...
 מיום ליום הקיר מגביה
 כבר הגג עולה מרקיע
 חיש בוחש הוא צבי בסיד
 ועתו מוחה מוריד...

ועת ה"שאפי" יוקם ישלם,
 הפטיש בעזו ירעם,
 עבודה תהיה לכל
 לקטן ולגדול — —

חיש בוחש הוא צכי בסיד
ועתו מוזה מוריד - - -

הי חכמיהו אל יגון ועצב,
אל מורא נפחד ואל צער,
יום חדש עומד בשעה,
יום חפשי צועד בקצב - - -

א ל י . . .

המפזר ביד
וקצת בצד.
כה אעבד כפוף
אצדך בכל כח-הגוף.

גומות גומות אכין
הזרעים בהם אטמין
תלם אחר תלם אהליק
וביניהם השביל יפליג...

ולבבי בי ירעד
יפעם ונתחד:
אליו עת בני יצמח ויגדל
לו את פרי-עמלי אכלו - -

שיר ערש

נומה, ילד, הרדם,
אי לו לולו לו...
נומה-נום בסיק האם
אי לו לולו לו...
ריק הסיר מפל וכל
אין מאומה לאכל...
בעוד שבוץ
בעזרת השם,
אם נחיה ילדי ונגיע
מנת-דגים נקבל
מנת-דגים נקבל...

בעוד שבוץ
בעזרת השם,
אם נחיה, ילדי ונגיע,
מנת-דגים נקבל
מנת-דגים נקבל...

אז לה אנשל,
מק-פו אנשל,
עטרת-ראשי,
ולחם בשמן אמרת,
ולחם בשמן אמרת,
עטרת-ראשי...

נוקמה גלד, הרדום
אי לו לולה, לו...
נוקמה-נום קחיק האם,
אי לו לולה, לו...
ריק הסיר מפל וכל,
אין מאוקה לאכל...

אל יצגם הלב

אחיותי, אל יצגם הלב!

השדה מגיל נוהר

סביב השלך מלבלב

ובצמחה סוער...

עלו הצנונית והלפת,

והצנון שלכן הבהיר...

חספה וקצח ושמיר -

בכל בית השמחה תאיר...

העלים עולים, מיום ליום

גדלים ומוריקים יותר;

וגם התרד תפס מקום

נתנחם בהם מהר...

יהיה מה לאכל,

הסירים יקלאו מאד...

ועת נכניס את הכף,

היך לא תרצד עוד - - -

ולא תמלאנה עינים

כצס-פרא, סבל ומורא:

„את מן הסמיו בלבד

לשמה אל הקצרה..."

צעדיו הצלחות
קלאות על השלחן,
ומי שלאכל יאבה
בשכילו הכל מוכן...

אחיותי, לבקן אל-נא יצגם
ורוכן אל-נא תפל...
לאיטגנו עוד נשוב,
עוד ישתנה הכל - - -

על כנפי סנונית

את צעצועי ניגוני-תהום
על כנפי הסנונית תליתי בעוד
יום...

שאי אותם
בדאגת-הם
אל עולם
רחוק וזר...

שאי אותם
אל הילדים שם,
שאכל אין להם וקר להם קר...
שסחי לפניהם צעצועי צד-מות
צפצפי וצורי להם דמות...

כי רוטטים הם צעצועי
כעלה ברוח נדף,
בכל אשר תפנה, ירעף הסמו,
על חולים, זקנים ועל סף...
מסרי שלום מיהודי הגטו, מאחי,
מאב ואם, מידיד וקרוב,
נגזן מתוק הביאי להם שי
מלא תקנת-אמן וטוב...

יִתְרַשֵּׁט אֶעֱלֶם הַלֵּב
לֹאִם. לֹאִב, לֹאִשֶׁר מִצֵּט:
הַרְשֵׁט יִחְלִישׁ אֶת הַכֹּאֵב
הַנּוֹקֵב לַקְרֹאת
הַפְּגִישָׁה מִחֲדָשׁ...

עוֹפִי, סוֹנוֹנִית, יִקְרָה וְטוֹבָה,
אֵל הַדְּלִידִים בְּשִׁכְנָה גְּמוּנִים...
הַבִּיאִי לָהֶם נַחֵם וְתַקְנָה
כִּי אוֹתָם לֹא שָׁכַח
אֱלֹהִים, לֹא זָנַח — — —

קִרְיָה נִמְתִּין

קִרְיָה מַה שְׁיִקְרָה
הַשָּׁמֶשׁ עוֹד תִּזְרַח...
וְגַם אִם אֲבֵל הַרְקִיעַ
וְהַצְדִּים צְגוּמִים כָּל כָּה.

קִרְיָה מַה שְׁיִקְרָה
הַשָּׁמֶשׁ עוֹד תִּזְרַח...
גַּם אִם עַל כִּפּוּר וְעִיר
סִצֵּר עוֹז יִרְמַח...

קִרְיָה מַה שְׁיִקְרָה
הַשָּׁמֶשׁ עוֹד תִּזְרַח...
גַּם אִם כְּלִיל שְׁחוֹר הַיּוֹם
יִבְכֶּה וַיֵּאבֵח...

זֶה־בִּהַשָּׁמֶשׁ יִבְכֶּה עוֹד
אֶת הַזָּעַם הָאֵדָם;
וְאֵת הָאֶפֶל יִגְרֵשׁ עוֹד
אוֹר קִרְנֵי הַחֶם...

בְּסִבְלָנוּת נִשְׁתַּק, נִדְוָם,
נִמְתִּין, נִמְתִּין, נִמְתִּין...

אֵל עַל נִכְסֵף בְּחֶם —

בתי הנטו בצעב צטופים.
על הנגות רובץ הסמו.
נחפזים יהודים רדופים
אל מרמף ואל כל חר מסאב...

במפני אש הם נמלטים
וצלם אחריהם דולק...
מגשר אל שער ושוב לבתים...
מיהם גדלים בידי צמלק...

רק מגדר-המיל להתרחק,
ואל השער לא להתקרב...
רק להרחיק

מעין הזקיף האויב
שלא יראה ולא יירה,
שלא יאמר ולא יעניק
מכות-רצת כי מספיק
לנו בגיהנום הזה — — —

לחש כחש, קול שואל רמת:
אפשר?
אפשר לצאת?
כל איבר בגוף קודם

כל איקר בו מתנפס...
לפצרים, עומדים דם.
האם לשוב הפיטה היום?
דממת-תהום...

הפיטה אין דרך קר.
בו לא גלון עוד.
הככי חוגק בצנאר...
הו, ימי אימים וחרדות!
מה יהיה, מה יהיה?
בחויץ - סכנת שלוח למחנה.
ופה בגטו? חיים של עצבת
ובכל פנה אורב המות - - -
אף טוב כי גג על ראשו יש,
ועוד יש גם דרגש
להניח הגוף
הקאוב.
ויש אשה וילד בך
ויש אחות ואח,
ועינים קרובות
אוקבות וטובות ..
כל עוד לקך יפעם
אדם -
אל תתיאש!
לא תאבדו!

לרצף הושיטה יד

ונחם לו הגש — — —

— — — — —

רצים יהודים רדופים

וצל אחריהם: רדף...

משער אל גשר דחופים

מגשר אל שער

בטבל וצער

צטופים,

בתקלה רמה פטופים:

מתי: בוא בקר הסוף? — —

קִיּוּרָה רוֹתְקָה רוֹתְמָה
הַמְכוּנָה הוֹמָה קוֹדְמָה:
יָד בְּיָד בְּמַתַּח רָם
לְמְכוּנָה רְתוּם אָדָם...

חֲגוּרוֹת, פְּסִים – מְחוּל,
רֵעַשׁ מְהוּמָה בְּכָל...
וְעָרוֹת דְּרוּכוֹת יְדִים,
מְחוּחוֹת הֵן הַעֲיִנִּים.

עַל עוֹלוֹת יוֹרְדוֹת יְדִים,
וְנָצִים חֲדֵי-שָׁנִים,
וְטוֹרִים שֶׁל גְּלָגְלִים
נְחָפוּיִם מִתְגַּלְגְּלִים,
וְנָצִים כְּמַטְרָפִים,
בְּכַח-פְּרָא נְדַחְסִים:
הַיּוֹדֵיָה הַיּוֹדֵיָה – מְעָגְלוֹ
– – – לֹא יֵצֵף וְלֹא יִחְדַּל –
יָד בְּיָד בְּמַתַּח רָם
– – – לְמְכוּנָה רְתוּם אָדָם

האוֹלְפֵן לִיר סִדְנָה הַחַיִּיטָה
שֶׁל גְּלֹאֵר

שלום, שלום...

צפור-פנה קטנה
אל חלוני הגיפה:
צירי צירי, צירי צירי -
בקול שתוק הריצה.

שלום לכם, שלום!
הלאה הלאה אני עפה:
לפאת מזרח, אל אור וחם,
אל שמי התכלת נפשי נקספה...

פה רוח קר מצליף,
נוסף נוסף הנשם...
אכל אין פה להשיג
ריק השדה סגר נדשא...

שלום לכם, שלום!
הלאה הלאה אני עפה:
לפאת מזרח, אל אור וחם,
אל שמי התכלת נפשי נקספה...

אל רחום נטוב

אל רחום נטוב
עשה ויפל פסק ירק
ביד המצפים קרגש עמק
לחסדה כי רב
ועליה משליכים יתב...
קבע את רע הגזר,
ולא ישלחם החר
למתנות מנת ומעצר ---

רחוב טוקנדסקה מספר 18.
בתצלות ועל מרצפת-האבן
יושבים יהודים
מרודים.

יושבים בזוגות
בפנים נוגות,
יושבים אחד אחד
לבד...---

עדת יהודים נקאת ---
דלי-עם וגבירים,
בלם עינים שבירים,
מטלים לאנחות...
מלא הרחוב,
גדושות המדרכות:

מרחוק ומקרוב -
לרחוב סוקנדקסקה גוהרים...
כתלים - צהבים - חורים
כל פנים.
כעופות שחויטים
הראשים שמוטים
מרכנים - - -

אל בתינו נטוב,
בטל הגזר!
בקרם יום נערב -
חושקה עזר!

לבי נקדף...

דאוגות, אכולות עצבת,
מרסיסות מחלשה צד מנת,
רגלינו רפות נגרר,
ואין יודעת מי עוד תחיה מקר...

עוד יש לנו קש וצל ראשינו נג -
נתנחם בזאת ואל נדאג,
כל הזמן לנו תארב
חיה רעה המוכנה לקרף...

ואף כי הבית בוכה ומינב
כי ריק הוא מפל וקרב,
דומם מיתם הפף -
לנשקו לבי נקדף...

מֵאֵז הַשַּׁחַר הַיּוֹמוֹת בְּשִׁירָה
מְכוֹנֹת-הַתְּפִירָה:
טו טו רו...
מִים מִזִּים הַמְּגַהְצִים,
עֲפִים גְּצִים,
וְאֵד עוֹלָה: פו פו פו — — —

לְאוֹר הַיָּרֵחַ הַפְּגוּם
מִתְחִיל הַעֲמֵל הַעֲגוּם...
טוּרוֹ-טוּרוֹ — הַמְּכוֹנָה מְזַמְּרֵת
עוֹד מְעַט תְּחִלָּה מְשַׁמְּרֵת.

הַמְּפַקְחִים מְנַרְזִים בְּקוֹלוֹת גְּסִים
צְמַרְמַרְת וּמְגוּר...
5000 מְדִים חֲדָשִׁים לְקַלְצִים
יוֹם יוֹם יֵשׁ לְתַפֵּר.

מֵאֵז הַשַּׁחַר הַיּוֹמוֹת בְּשִׁירָה
מְכוֹנֹת-הַתְּפִירָה:
טו רו רו — —
יְדִיעָה פּוֹשֶׁטת פְּתָאם
יֵרֵק יְסַלְקוּ הַיּוֹם...

במחירות הנרק מתפרצים
כל הבית זהם וירעד
אל רחוב ווברסקי רצים
שקיות מיכנות ביד...

אך במגרש שם
תור ארף, המון-אדם,
גוף גדול עם אלף ראשים
דוחקים צועקים רועשים...

שוטר אחד צורח בקול
ומקל-הגומי מצליף
על זמין ועל שמאל,
מקלל הוא, דוחף ומעליב.

שוטר אחר מאפק מצט,
הוא מושך רק בשרוולי הנשים...
אך את הנברים הוא מכה בלי חת,
על ידים, רגלים, ראשים.

וכשבאים למקום החלוקה
נצצר כל אחד כהלום -
הצנן קפוא... אנהה חנוקה...
השן לאשר החלום!

הצנן רקוב קפוא.
ידי תיטי הנטו רפו - - -

נופל נופל שלג צח,
הרחוב חלק ללא;
אל העבודה שבים
בלקבות זועמים פאקים...

בנטו לודו אוקטובר 1943

בן קומה אמת הוא הפית,
 טבול בזהר קיץ;
 פתוחים לרנקה הטלונות
 נאדונים בקתנות
 כחלות לבנות
 יושבים מסביב לשלחנות
 נצסוקים בםפקיד חשוב ורם,
 לספק לגרמן מקסת-האדם...
 יש להמר ולחוש
 כי זהו הצד, למחר
 משלוח דרוש,
 ואם לא ישלם המספר,
 יהיה צרף לחטרף
 ישר מן הרחוב...
 נשלחו צני-התיצנות רבים,
 אף האנשים מתנבאים...
 אין איש מתניצב
 גם כאשר הוא רעב;
 אין איש רוצה לנטע
 גם כאשר תמים לגופו,
 כאשר עלה-צנון רקוב
 הוא אוצר חשוב — — —
 אין רוצים לנטע

כל עוד לא פמו לגוע...
אין רוצים ללקח
כל עוד חפשים מלכוד...
רוצים להשאיר
במה שיותר...
גם אם שבור הנג
ורודף בן-אנג...
להשאיר במה שרק אפשר
במה שינרשה הצר...
האדונים בקתנות
הקתלות הקתנות,
אינם מיגעים את מהם...
הם מונים ראשים, ראשי אדם
לפי הרשימה שבגידם,
עד שמספר רב נצטרם
לשלח למחנה-המפצץ
המרכזי. מתר
יצא המשלוח הראשון.
מן החטופים
קבר גלקחו פרטיסי-המזון
והם עומדים צטופים
קאב ויגון,
צפים, אין-כח,
והם מוכנים למשלוח
לרחוב צ'רנצקי - - -

יום של חקלת ונהב.
על כל הדרכים
נהרות-אור נשפכים...
כמראות נוצצות - הנגות
נחים

פחת רקיע רחב.

— — — —

על שדות הקמה

המלאה, נחה

הברכה.

גם הדשא בשכיל

היום נוהר בגיל,

נעסיסי פי פמה.

והאבן

זוהבת — — —

רק בלב יהודים

קרודים

רצוצי תונה וקאב

אפל לילה יושב — — —

סייהם אפס נאין,

דמעות בקל צין

כך ימתינו לגור

האבן...

צהר מות -
של פנים של עצבת...
מבגרים ועוללים
נגררים כעללים
בדרך אל תהום
הגיהנום - - -
בצינים פרטיט הפחד הקר
כרעוד ציני צאן ובקר
מול ברק-הפלד
של המצקלת...
ילדים בשמלות-האמהות מחזיקים
בציניהם את הבכי ממניקים...
אומרות האמהות: אין מגוס, אין עצה!
עוד יום, עוד ימים, לדרך נצא - - -

התינוקות
אינם שואלים עוד,
המצנה מוכן...
במבט אלם
יסמקלו בציני האם...
כן, כזה הזמן!
גשפה חרוץ-הארץ;
זאת יודע גם הטרף.
אין מגוס,
מלאה הכוס - - -

— — — — —
 השעון את שעוטי מונה:
 שש, שבע, שמונה...
 שורה אחר שורה
 ביחידות ובחבורה,
 בפנה זו וזאת
 סובכים באין תחלת
 כגמושה נובלת...
 והראש כבד בעופרת...
 לישן... לישן...
 ומציק רודף רעיון:
 אולי פה אולי שם?
 מישהו ישה און, יפנה מקט חם
 אולי
 יהיה קשוב
 ללב קאוב,
 למלה של דריז! — — —

מחפשים את הקומיסר
 אולי ישמע ויצור
 אולי יחליף את המספר
 ואת השלום ידחה לשבוע
 ידחה לשבועים
 את המצור
 את המאסר...

ואולי גם יתרחש בינתיים
לשקעת
מברי הנוצרה
ירימו יד
לחפש, לדרור,
ונצא מספר ירק
ונשאר עוד מעט
בגטו הדל
האקלל — — —

פלה כחננו,
תשושות רגלינו,
אין גברל לצרוסינו,
ואין עוד ברצוננו
לצאת, לסעת
לדרור לא נודעת — — —

הצפרים נרדמות בקנה.
 עוקים כוכבים בשמים...
 חרש יורד הלילה על סף, -
 נשתק-נא בשנים...

עוד טוב כי אנו עוד שנים
 בגטו האפל הרטב...
 טוב אהה, אה, מה-טוב!
 בוא אלי, קרב אלי אח!
 את ראשי הדל בידה קח,
 פנחומים עלי הרצף ומנוח
 לו רגע יפן לי לשכח... - - -

כ"ג באיל חש"ד נגטו לודו

חדש אלול נוטף מכל גג,
על העצים עופות בוכים...
לדין ומשפט היום? וצק,
מזרא וזעם עולים גוהים...

הו, בית-עלמין! אדםת-קדש
עגוקה!

אך הפנות ושלטונו מרטיב:
קברים סרזים וצעירים סביב -
כאלו תחית-הסתים לכל האמה...

הו, תלים של עצב, קשים, קרים,
קל יותר גורל אלה שפתו...
עוד: בואו לבקר על הקברים
ולומר, קדיש" לזכרם של בני הנטו - - -

יהודי וגרמני, צ"כי וכן הולנד,
אין שצל אדמה פגוי בכלל...
חדש אלול נוטף מכל גג
ושמי עופרת מעל - - -

אל מלא רחמים! משמי שמיך רד!
אל מלא רחמים! אמה בכבודך, קדיש" הנד!

ב ל ב

בגטו יש בלב.
לכן עם טלאי שחור.
בגטו יש בלב
בגן-קריפא ישוב וישמר.

הב, הב! הוא נובם.
מסוגר צת בליל ישחבר,
יכריו כי אורם
חביב במחנה פה גר — — —

הנביא אליהו
בדד בקחוב יצעד;
צת יהודים בשנת ישקעו
את בטיהם יפקד.

ביד זמין יכרה הוא
כל רע יעבר.
יגונן מפל צד ועבר,
מפל סכנה ישמר...

ביד זמין יניצ,
הפחד גו חלף;
כי הנביא אליה
שומר את ילדיו — — —

ספרת-לשע אצמד לפניך אל הים,
שפלת-ברבים ונלה;
קבר נצתקו מלים מפני
ודקצתי אף היא אזלה.

במה אושיע את עמי,
במה אוכל ואנחם?
אם אונקה ואת עינה
הפנית מנו, אל מגני?

הו, אדני, על כל דרכים
מטל עמי הנצקד!
ללא מגני, ללא משפט
הנו כלה, הנו משמד.

רוצדים פתקים ביד:
"המשלוחים"..
לעבודה הולכים
אל מחוץ לגטו האפל,
אולי שם אכל נקבל -
כך איש רעהו ינחם
בלב נרצד,
אם גם ידע במקצתם:

גורל אחד וגור
ליוצא ולזשאר...

אחרי שנים קמש
בגטו. הו פחד נחיל -
מקדש להתחיל?
אדני, אדני!
מספיק לנו, די!

רעבים ורפים
אנו מגרשים ונדחפים
פעם, פעמים ושלש...
וכר תחת הראש
הוא תבילת הקש,
השי המבקש...
לא כסא, לא שלחן,
לא סיר, ולא פה...
לו מקום לנו ימן
מגן ונקאב
- הוי, אל גדול וקדוש!
לחנים את הראש - - -
לא אב, לא אם,
לא ילד ולא אח,
כמוץ ברום הזעם
הפל פזר, פרח...

לו היא זו אחותי,
השרידה היחידה,
סבעת הנקב
בשרשרת היחוס הרב,
לו היא אלי תדבק,
בשמים או נהיה יתדו.

חלש הנב לשאת פרמיל,
רפסה היד צקלון לאחוז...
צבו רגלי, פשלו כליל
ולא תיבלנה זיו...
אך מה יסיף ומה יסן
אם גם נקבל ונתאוונ?
ואם סגינה יסן,
ואף אם תמאן,
הן להקשיף תקרח הצעד
וידמפו דחוף
וירדפו רדוף
אלי כל דרך לא נודעת...
כה אצמד חסרת-כל-ישע,
שכירה ורצוצה כעת:
עמי, עמי, על איזה פשע?
עמי, עמי, על איזה חטא?

יוני, חדש-קנין ראשון,
האדמה באמר...
השמש נקלמת... אי לאן
נחבא האור...
ובשדות - הניק
לצמח פסק.

כי הקנין אינו קנין קלל
ובעולם הוצעם ישתולל...
ימים קשנים, רוחים עזב וצער,
באור דממה לפני סער...
מפחד כל שיחה נמקת,
הלשון לחרך נדבקת...

גזרה רעה, אללי,
תלויה על ראש בניה, אדני...
ראה כי שרד
רק קמץ מעט,
יומר מפאה אלף יהודי גטו-לודז,
העיר

נשאר רק קמץ ועיר...
והם?

אדני קנא רועם,
ישאוף במעמקי לבם,
ויהליוה ברמבי עולם,
וישבתו שמה בצמים,

הו, אַל הים זוזקמים!
שערי רחמים פּמת,
ואת ציניקה פּקת,
כל עוד יש יהודי מי,
ועל ביתו נטוי גג — אָמר: דיו! —

שבָּעָה יָמִים הַשָּׁמַשׁ לֹא פָּנָה אֶרְחָה.
 כִּשְׁקֵי שֵׁל אֶפְרָה, כִּירִיעָה אֶפְרָה
 עַל הַגֹּטוֹ וּמַחְנֵה-הַשְּׂמֵדָה תְּלוּיִים הַשָּׁמַיִם,
 וּבְנֵי-אָדָם רָצִים עִם מִטָּה וּמִסָּעֵן בְּיָדֵים — —

מְקוֹם-הַרְפוּז — בְּנִהְרֹת בָּבֶל, חוֹפֵי אֲנָחוֹת:
 עַל יָם וַיִּבְשַׁת שָׁנוֹת אֵלֶיךָ נִמְשָׁכוֹת...
 שֶׁל נִרְדָּפִים, מְצַנִּים וּמְגַדִּים,
 עִם סְלֵאי צָהֵב עַל חֹזֶה — אוֹת קְלוֹן לַיהוּדִים...

תְּלָשִׁים אָנוּ, שְׂבוּרִים. כֹּל שֶׁתִּהְיֶה הוּבָא כָּבֵד,
 הַשְּׂמִיכָה, הַקְּמָקוֹם, הַשְּׂמָלָה וְהַפֶּר:
 לְזוּג קַבְקָבִים לְהַחֲלִיף אֶפְשָׁר,
 לְקַחַת לְדָרְךָ, לְמַרְפֵּק-הַעֲיָמִים הַזֶּה...

יּוֹשְׁכִים חֲרָדִים, חוֹרִים, אֶטוּמִים,
 מְבַכִּים אֵת זֶה שְׂפִטָּיִים נִשְׁאָר...
 בְּלִבּוֹת דְּלִים כְּעוֹפּוֹת חוֹלִים עֲגוּמִים
 מְצַפִּים לָנֶס וּלְעֲזָרָה בְּצָר...

אנו רוצים להשאר

את פני לא אוכל לשאת אל אור
היום

רוצה הייתי את החמה לכבות -
יהי חשך בעולם, אפלת-תהום,
שקר גדול ואיום נשבר
צמי העל, הנבחר...

רצוני לקרם

עם ענן ועם אבק,

עם נהר לזרם

למרתק - - -

החטק מן האימות אשר סביב

מעליה, סביבה ובה,

מכליון ושכול

השולטים בכלל...

לקלון ולקרג צפויים

סי...

אני רואה, שומעת ושוקקת -

מה לא עובר עלי?

בטינו הרוסים נחוצים,

סינו צקורים קחוצים,

ילדינו הטמודים

משקדים...
ונשאר מן העם
מצט שכרי אדם,
צצמות פזרות,
שבורות,
רקב פיות ושינים
טרוטי צינים -
קמץ בצלי-מום נשאר
מקבוץ יהודי לודו המפארו

ואין מנוח, אין מקום...
כל הלילה עד אור יום,
מהבקר עד הערב,
צופקים הקלנזים,
אנשי סיס חיות-השרף,
מחפשים הם בבתים,
ואוי להם, לנתפסים!
במקום הם מומתים...
לכן נסים ונמלטים
ומסתתרים בצליות הבתים,
בארון, במרתף האפל,
מתחת למטות ובתבת-
האשפות
וכך שוכבים יום הליל
הלב קרפק חזל

קופא הדם ואוול
מפחד אנשי ס"ס...
מתחבאים כי רוצים לקיות
ופה להשארה,
ומקוים כי חיש מהר
יתרחש הגס,
הנה יבוא סוף סוף
הטוב...

אלו זה בכה נגמרו
בגטו היו אז נותרים
ששים אלף יהודים יקרים
ולא היו משלים לאש -
אלו הגס נתרחש - - -

השמש היטה עוד זרחת
וסופת-הדם לא היטה עוד
רותחה,
ושלום היה משתרר בעולם
ושוב היו הסיים נותנים
קולם..

החיל היה מתפקע
והגטו נפתח ומתפורר
והשופר היה תוקע
ושלום מבשר -

אכל עד אז
 רוצים אנו פה להשאיר
 מסקומו איש לא זן,
 ולו נתקיים על עשב-קר
 ועל קפה מר.
 את חומות-הגטו נאהב בקר,
 את חומות-הגטו הצר,
 את הגשרים ונגדרות הפלג
 - הדוקרן -
 רק לא להשלח מקאנו! - - -
 בקר נאהב
 את מנת-הרצב,
 את הרצב, ואף את הפנות,
 על כסת-החלי והצצבת,
 ואף את הקנש הדל
 בקבר האמלל...
 אנו רוצים פה להשאיר
 עד שהמנה יתפור,
 השופר יתקע, ויתבשר
 שלום לכל בשר - - -

עָשָׂר נָשִׁים שְׁבוּרוֹת, עֲלוּפוֹת
יוֹשְׁבוֹת עֵיפוֹת בְּתוֹנָה עֲסוּפוֹת
וְלִזְלָה סְבִיב. בְּדָמֵי אֵז מִיֶּסֶר בָּךְ
חֲרַשׁ יִרְסִים צָלִיל יֵשָׂא לְפָרְחֶק.

קַת, אַחִי, הַגִּיטְרָה בְּיָד,
שִׁיר הַזֶּר בְּעוֹלָם נֶא-נֶגַן הַרְפֵּד...
אֶת עוֹ-כְּסוּדִי לְמַרְגּוּץ וְגִיל
לְנֶה-נֶא, אַחִי, בְּמַסַּק הַצָּלִיל.

שָׁכְרָנוּ עֵמֶק, יְגוֹן-אֵלִים נְחֻק,
אֵין אֶפְא, אֵין אֶפְא, וְאֵין עוֹד תִּינוּק;
גִּרְשׁוֹ הַמַּאֲדִים וְגִרְשָׁה הַמַּחֲזוֹת,
מִבְּנֵי מִשְׁפָּחָה אֵין סִמּוֹן וְאֵין אוֹת.

לֹא שָׁרַשׁ, לֹא בֵּית, גּוֹפְנוֹ כְּאוֹב,
נִקְשָׁנוּ בְּעוֹף מִתְּלַבֵּט לוֹ בְּכֻלּוֹב...
אֵל כֹּל יִקְרִינֵנו הַרְחוּקִים כֹּה כְּעַת
רוֹחְגוֹ סוֹעֶרֶת אוֹתָנוּ נוֹשָׂאֵת...

וְשׁוֹב בְּעֵינֵינוּ בְּרֶק-גִּיל מִתְנוּצֵץ
חֲלוּם הַפְּתוּק בְּרֶטֶף וְקוֹרֵץ...
יְצָאָה הַיּוֹגָה וּבְפִיָּה מִקְתָּב
מֵאֵל הוּא שְׁלוֹת לְנַחֵם-לֵבְב...
105

כְּשֵׁם שֶׁל פֶּן זֹרְמִים הַצְּלִילִים,
 הוֹלְמִים הֵם, תּוֹבְעִים שׁוֹאֲלִים,
 נוֹפְלִים עַל תְּלָם-שָׁדָה. עַל לֶדֶם-הַלֵּב –
 בְּשֶׁר-נָא! מִן בַּיִת לְמַצְנִים עַד בָּאֵב... –

לו זְכֵלְתָּ, בְּנֹרִי, נִיצוֹץ קָטַן לְעוֹרֶרָה,
 יִסְפִּיק נָם נִיצוֹץ וְלוֹ מַעַם מְזַעֵר –
 דֵּי בּוֹ לְרֹדוֹפִים, לְנִדְרָרִים
 בְּרִגְלֵי קְלָגְסִים – – –

כִּי מֵה יוֹתֵר מִנְגּוֹן יִדְרָשׁוּ נְדוֹנִים עֲגוּמִים –
 מִיָּמִים עִירוּמִים?..
 הֵם שׁוֹכְבִים בְּבוֹר-אֶפֶס כְּאוֹצֵר נִסְתָּר
 וּבְחֶרֶב-לֵב טוֹנִים אֶת הַמְּחַר – – –

וְעַת הַנְּגוֹן יִתְנַגֵּן בְּדָם,
 יִפּוּ חַיֵּינוּ הַדְּלִים וְנִחְפָּץ בִּיקְרָם...
 וְתַפְלוֹת יַעֲלוּ וּבְרָכוֹת עַל שִׁפְתַי כֹּל אָדָם:
 נִגְוִן! עֲלֶיךָ לְהִבְיָא גְאֻלָּה לְעוֹלָם... –

שירי מקנות-רכוז

עמי עמי, מה טוב
 כי יש נחם קרוב,
 כי יודעים, שהרחק אי שם
 יש מולדת לפם
 כי יש לנו בית ורצן,
 מבט אח קאמץ
 ויד
 ובה סיף חד...

וגם אם חיינו מנגד מלויים,
 וגם אם חיינו בידי צר בוויים,
 לא קשה, לא קשה עוד כל פה,
 עת נשא את חיינו אל אפק מנרח
 אל ארץ-אבות
 אליה נפשונו נמשכת עד כלות...

שם, בארץ, עמנו הוא עם-סגולה,
 וילדינו גאות-לבנו כלולה;
 לו יכלנו מצרותינו להגאל,
 חיינו הולכים ברנל לארץ ישראל,
 אל ביתנו שלנו, הו, אל מי
 שהוא גם ביתה, אדני.

נלקח באיר יום ובאסל ליל
בסתמסי דרה ובחשבת על
טפיתה, טפיתה לארץ-ישראל
אנו, סובלי עולם, יתומי מכל...

הו, סתו של פולין!
 בפעם האחרונה רואה אני אותך
 בעיני הקאובות...
 הן כבר ראו את הנטו ואת אושויץ.
 סלקציות בלי מספר, הדרך אל תאי הגז,
 משלוחים רדופים של זקן וסוף!
 צעדו דמיות-צללים בראשים מורדים,
 והבהיקו רק קשורי פתרים וצמות
 קלועות של צלמות...
 אפהות השילו עצמן עם ילדיהן על
 גדרות הפיל המחשמשל.
 במתח של אימה רצי ולא ידעו לאן...
 ברחובות אושויץ, בשדרה הששים
 וארבע,
 בלוקים שלשים ושנים צרוכים בטור,
 אלף נשים בכל בלוק..
 בשלש בלילה מסקד:
 מי ליצור-תחמשת נשלת,
 ומי לארבה - - -
 כל רגע מת הלב, חזל מדפק...
 הנה באים לקחת אותך, תינוקו!
 ועת צמדנו למסקד
 הרצב הכוסס נשכח

מלב דני פרח ..
בין כן ולא, בין לא ובן,
ישבנו על השיט הצונן
מחצות-לילה עד צהרי היום,
וקצת-הענש לא מלאה עד תום...
כי אם נשע מאי-אן קול בדי קל
צנינו לרע ברפים
יודים אל על
שעה ושעתים
ישתי אבנים ביודים...

היו לילות שהעירו אותנו פעמים מספר,
בבהלה קפצנו מששכנו הצר,
אל אפל הליל נדחקנו יחד...
לא לצבונה נבחרנו להשלת,
כי אם אל מתנה-ברקנאו הנתעב,
וכך
קרעו מצלינו את בגדינו,
והצליפו על בשרנו
מסע אחרון, מצעד אחרון
אל מתנה-ברקנאו לכליון — — —

סתו של פולין, סתו של אושוויץ!
מביטה אני עליך וסיני אש.
אני בת לעם קצנה ומרוד,

בלי בית, בלי דין, בלי זין,
חיי הפקר כחול, כשלה ברוח נדף -
הו, סתו!

אני רואה אותך פעם אחרונה בצער
וקאב

הו, בני-עמי, עלינו לנוס ולהסתר
בלילות אפלים לשמר את פתיל-חיינו
הצל...

אם בא הצורך לתפס אותנו בכלוק האחד
מסתרות אנו בכלוק השני מידו
ומן השני אל השלישי, שלא נתפס חלילה
וכך חוזר חלילה - - -

בפחד מות ואימת הכליון
תלויות אנו על גשר האבדון,
נרדפות ומכות עד-מות בידי צר
כי חיינו משחק בידי קחתול עם עקבך.

פעם, בבואנו אל המרחק,
הפשיטונו צירום ושמרנו קצין;
תקצו נעלינו והשקינו מי-רוש
להצבות את הבטן ולסחרר את הראש.

מה יודעים העמים,
מה יכולים הם לזעזע?

האם גורלם קמר גורלנו אמוּל ?
להם יש בַּחַת, שְׂדֵה וּגְבוּל.
שׁוֹנְאִים הֵם אוֹתָנוּ
כִּי אֲלֵהִים בָּחַר בָּנוּ
מִכָּל הַעַמִּים,
וְכַח נִמֵּן לָנוּ
לְשֹׂאת אֶת אִימֵי הַתְּלָאוֹת וְהַנְּדָמִים.

אֲנִי מֵאֲמִין
בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה
כִּי בָּוֵא יוֹם-הַדִּין
גַּם עֲלֵיהֶם מַעֲבֵר כּוֹס-הָאִימָה...
אֲנִי מֵאֲמִין כִּי קְרוֹב הוּא הַיּוֹם,
חֶרֶשׁ יְבוּא בְּצַעֲדֵי-דָם,
וְחֶלֶף כָּל הַיְסוּרִים וְהַקָּאֵב -
גִּיל-בְּרָכוֹת עֲלֵינוּ יְהִי רוֹעַף...
בְּחִלּוֹנָנוּ יַעַל שְׁמֵשׁ-אוֹר
וְהַחֲלֵשׁ יֹאמֵר: אֲנִי גְבוּר!
הַקָּסוֹן יְהִי לְאַלְף, וְיִקְוֶם הַשָּׁמַיִם
לְאוֹר-חַיִּים וְגִיל גִּפְסָם;
לְעַמִּי נִכּוֹנוּ חַיֵּי-נַצְחָה, חַיֵּי-עַד -
אֲנִי מֵאֲמִין!
כִּי כַח-סִבְלָנוּ לָנוּ עָמַד
לְזִכּוֹת בְּחַיֵּי חֶפֶז וְדָרוֹר.
וּמִי הָאוֹיֵב כִּי יִהְיֶה

נגדנו לקום גם אם חכם הוא ונמור!
רבות בידי אויבינו
הפינו ופגנו.
עתה אנו עם מלכוד,
עתה צמי סוק וצרה,
את ביתו הוא יבאר,
ובארץ-אבותיו המקטמת
לכה שרש וירנה רב נסת - - -

אנו פונים לך ערף
אנשי-דמים, ארצות-דמים
אנו בני שנות-אלף
פונים לך ערף, רוצחי-עמים.

אני מאמין...
כי זוהי גלות אחרונה לעמי
אין דרך עוד חזרה לשם!
מארה באדמת-אשכנז הרוויה דם
מגפה באיירה המזהם.
לא עוד יהיה לך את מי לענות!
רגל יהודי לא תדרך בארצכם השמאה!
לא של ולא מסר אל ירדו על אדמתכם
השמאה..

האחרון מבני-עמי הנצנים
יעלה לארץ היעודה ברגלים,
ומיו יהיו קדש לארץ ישראל
חיי חפש ודרור בה יחל,
אני מאמין...

עלים אחרונים כקר נשרו מן העץ.
הצפרים הפליגו לעבר ים.
השמים בוכים, אפרים וקבדים,
ואנו חולות גפוחות, בלי בגדים,
וליסורינו אין קץ — — —

בארבע לפנות בקר ה"גונג" יהלם...
אנו קמות חיש מהר על רגלים,
עוד גבוהים הלכנה וצבא-השמים
ויקר אנו רצות לצבודת היום.
וכך יום וליל, לילה ויום,
רצש מנוצ ואיבת-תהום
של נוגשינו הצמאים לדם...
אם עובדים רע, ואם עובדים טוב
משמר-הס"ס סביבנו יטב
ואכל שולל על כל דבר של מה-בבב..
איבת התהום בעיניהם תקדח — — —

יצור של תחמשת
לרוכה ולתותח
לנקות וללשש את
הפדורים כראי מצחצח
זאת תרוקטנו
לשר-המנות...
אוי נאבוי למיננו! — — —

טרדלקס גרות

ברוך הוא וברוך שמו,
בכל אשר אלך ואבוא,
בכל עת שאוכל, מיד,
אברך על גרות שבת.

גם אם בפמנה אין חשמל,
וגרור אין בקלל
ואסור להעלות אש
כי יש
ענש-מנת בתלית...
אברך מול השקיעה
ברצונה, האל,
אלהי ישראל.

ברוך הוא וברוך שמו!
השיבנו
אל הינו
אל צמינו
הו, אלהי ישראל,
ונזקה עוד לראות קרוב
וגואל.

ברוך הוא וברוך שמו!
השיבנו

אל הינו
אל בתינו
גאלנו
מצנינו
ונזקה עוד לשמש באזנינו
ברכת-קדוש של בעלינו.

רבנו של עולם
מצלה לפניך שופטנו
וגיש לאזניך שברזן-לבנו.
שצרי-שמים ברומיה פתח
ושלום שלח
לכל באי עולם:

וטוב כי חיים עם היום
 עם השעה, עם הרגע;
 כי עוד מעט יעלמו הפעם והפגע
 נאדני יפן ישועה ופדיום.

הלב הדורי מיגון ומקאוב
 יתעודד, בו שמחה מתנוסס...
 מתחילים להאמין כי אולי יהיה טוב,
 כי גדור זה שלנו - אנו הנס...

את הדרך האחרונה אל העולם
הצורך לפנינו חסם:
את שארית הנקיץ
שבין הנזכר והמבוגר ינקיץ...
סיך גבה
מקש קלוץ
הוקם ביד
צצירים יהודים מצרפת
במחנה-המנות ברגן-בלזן.
השאירו לנו פסה של צנן
ואין אנו יודעות אל נכון
מה צבע האור
אל תאנו יחדה,
ואין אנו יודעות חלופי-השעות...
את מריצו של הזמן
אנו קובעות כאן
על פי חלופי-המשמרות
לילה ניום,
לילה ניום — — —

המגרש הוא צר
ארכו צערים אמות וְעָשָׂר רַחֵב
ואל הגדר

באסור חמור אין לקרב
הן שם עוד אפשר
לקגש בְּכָר
בְּנֵי מִשְׁפָּחָה לְהַכִּיר
אִישׁ "צַמְדָּה" בְּנֵי-עִיר,
וְלָכֵן מְשַׁלְּחִים בְּלִי 1200 הַנָּשִׁים
אֶל תְּאֵיֵהוּ מְגַרְשִׁים - - -

יושבות אנו על האדמה
בתוגת דממה,
בקר-אימות
ובקרצת-חם,
ואין אנו יודעות
שעתו של מי היום...
ופתאם רועם הצור:
אל המפקד להתנבב!
וכך עירום ופְרִיָה נַצְמֵד
מעט האכל ביד ירצד
מוכנות להשלח מיד
אל פנוריי-היקוד - - -
מחזה ידוע, בְּכָר,
מפמנה-אשוין האקור - - -

אב קרובים

אב הרחמים!

אתה מגני ומחסי,

אב הרחמים!

אתה מנחמי

רק אתה בקלא-עולם,

את מסתרי לב האדם -

רק אתה מדע.

גונן עלי בשעת יגון וצער

עת סבו עלי

סביב שונאי

מפל פנה ושערו

הנה פלים מני

הושט-נא לי ידך, אדני,

ולא אצטרף לחסדי-אנם.

מתיקותו היא לי מרה

ומתנתו וערצתה

והעלבון חומר בדם...

טובה לי מרירותך, אל הי,

כי נומן אתה בצנעת-חשאי,

בכבוד ובזמן הנכון

במלא היד,

אדני אהדו!

עם קשה-ערך

קשי-ערקה, עמי,
הפרתי בדרך גדולי,
עת ישבנו בדרך
בין ארבעת קירות הבד
של הצריף
הצטורים
ציורים
של צנפים ירקים
ופרחים מתוקים
להסנאה מפני התקפת אור..
לא חלון בצריף
לא דלת
רק חור גמוף ישקוף,
דרך אני זוחלת
כמו למאורתו הפלך...
על אדמות-השיט הלחות
רובצות 500 נשים נאנחות,
נפוחות ידים ורגלים,
קאובות בטן וגב,
הצופות מתוך רעב
בכליון-צינים
לסרק בשעה אחת בצקרים
וללחם בשעה שש בערב

וְעַד שֶׁהוּא בָּא מִתְהַפֵּף
 הַכֹּל בְּקֶרֶב.
 אִשָּׁה אִשָּׁה נְחֻפּוֹת לְרוּץ
 וּמְהוּמָה קָמָה בְּחוּץ.
 רוֹאֵה זֹאת הַמַּפְסָחַת
 וּבְרָשַׁע-קוֹל צוֹנְחָת:
 הָאֵקֶל לֹא יִחְלָקוּ
 סִגְרוֹ הַלֵּעַ חֶזֶק!
 חַיּוֹת אֶמֶן, אוֹ בְנֵי-אָדָם! זי-
 אֵת פִּיהָ בְּגִדּוּסִים פּוֹתַחַת;
 חוֹזֵרִים בְּנֵי גֹזַע מוֹהֵמוּ
 וּבְכָבֶר קוֹמְטֵנוּ לְאַרְץ שְׁחָה
 וַיִּדְיֵנוּ מוֹרְמוֹת אֵל עַל
 וּבָהֶן אֲבָנִים שְׁמַיִם
 כֶּף מְנַצֵּלֶת הַמַּפְסָחַת
 אֵת שְׁבָרוֹן-לִבֵּנוּ וְלוֹקַחַת
 חֶלְקֵת הָאֵקֶל בְּיַדֶּיהָ.
 וּמִי שְׁנוֹשָׂאֵת חֵן בְּצִינִיָּה
 בְּשׁוֹרָה רֵאשׁוֹנָה הִיא מַצְבֵּת
 וְלִסְנֻכְתָּהּ הַמְּנָה מְקַרְבֵּת
 כֶּף וְגַם כַּפִּים.
 וּבְקֶרֶב גַּם מִשְׁרָה בְּמַטְבֵּת,
 וְגַם שְׁמֵלָה שָׁם תִּשָּׂח
 וּכְתַנֵּת לַגּוֹף
 וְשׁוֹב לֹא כָּל כֶּף צָצוּב

וספקי-הטיים חזר...
איך זה קרה ואיכתי
אין השור זוכר
כי צגל הוא קיה אזוי...

ראשי-המחנה
מפקדי הגלוקים, "הקפוס"
והמדרגים
הם ראשונים:
הם, "המטה האפר",
הם בראשית התור...
הם בשורות הראשונות
המבצעים הסמיכים ופרוסות
הלחם הגדולות
להם תחלה נתנות...

צל צריפנו הודל
רוחות נושבות בוצף
מיבשה ומים:
זוצפות הן סתם
צל צריפנו הודל...
פה ישתוללו בוצף,
האחד ישחיר,
והשני יתור,
כאלו היו מתקרים

כי יקדים לקדים
את גגו של צריפנו הדל
נחם לו

זעף ויליל
נהם באפל
מכל עקר נרום
סער יסוּם,
יסער ויזעף
באלו בא תקץ, הסוף ---

קטר עו סוּחף
מבול-מים גורף
ובאשר הוא חודל
נשמע בקינוו בילל:
שבור פרוץ הגג,
מרסק בצריף הקיר,
איש רעהו לא יכיר,
לא סדע אשה
את שמה...
אכולות צער, בגוף נכאב
אנו רצות, בצריף אחר
לחפש משקב,
רדופות שלוש-פחות אכזר:
סער, קר ומטר,

למצא לראש הדני
קרצע זגש חבוי...
ארץ-השיר ויגה-הפזטן,
בה חיו ויצרו היגה ובטהוקן
עתה היא ארץ-נשטן,
ארץ זמים ואון - - -

בעוד הליל גם וכוכבים ברזם
עלינו לקום למסקד-היום,
קפואים מקר, קעות על קעות
כסוסים נשוק לצמד...
ואם מישהו יתצלף
ויפל, על העדמה ישפב
עד שיעור
מתחושת הקר...
אף מה גדול הנם,
חסד-אל מה-רב!
לא קר, לא חלי תופס...
איש לא מת ואף
לא איש
לא טרף נקשו בפה...
את קצו לא החיש...

לבנו מלא אמונה ויהב
כי לא יצבר זמן רב

וכל השערים אל החפש והדרור
יפתחו לרנקה אל מרוב ואור...
ואנו המצנות, המשפלות, האבודות,
העירומות והמגודות,
נוקה לשוב בקרוב
ילקיים מטעם את הבית היהודי שסרב - -

לא הרחק מבית-הכבוד
ליד צנור-הטיב
לשם אינו מגיעות
ציניו של הזקיף
פן צנו חור בקיר
כדי שבאין רואה ומכיר
נוכל לקבל ידיעות
מהעצירים הגורים:
איה שם
בעולם
פני הדברים.
והנה קורא אחד בקול רם:
יהודים, טוב מאד!
שרק נוצר פח ונעמד
כצור-סלע איטן
כדי שנוקה בבוא הזמן
את הסיים החוששים לקבל
ברצון האל.
היום, קינדרלה, ערב ראש השנה!
ולא עוד אמר דבר
מנד פנה
ועל עקביו חזר,
נראה כי השגים בו הזקיף.

נִסְלַתִּי אֲזִי קִיסָם
וְעַל הַטֵּיט הַלַּח
אֲנָרַת אֵל הַעוֹלָם
רְשָׁמִי קָדָה:
אֵל קְדוֹשׁ אֵב רַחוּם,
שְׁלַח-נָא שְׁלֹנָה וְשָׁלוֹם
בְּטָרָם יְבוֹא הַסֵּתוֹ
לְפָנַי שִׁיְהֵלִם נִקְרָה
לְפָנַי שִׁיְבַד הַשְּׁלֵג הַרְאִשׁוֹן
הוֹצֵא אוֹתִנִּי, מִצְבָּדוֹת קְאוֹר,
שְׁלַח שְׁנָה סוּבָה, שְׁנַת חַיִּים
וְשְׁנַת שְׁשׁוֹן
לְגִדּוֹל וְלִקְטוֹן
לְזָקֵן וְלַטָּף...
וְתַחֲזֵל מִלְחָמָה לְעוֹלָם-נֶעַד
אִמָּהוֹת תִּשְׁבְּנָה בַּיִת,
יִלְדֵיהֶן בְּצָרִיסוֹת לְנַדְגָה
לְבַשׁ לְחִסָּן זָרְבִים,
וְיִלְדִים יִלְכוּ לְלַמֵּד;
וְהָאֲבוֹת
פְּרָנְסָה לְהַבִּיא בְּכָבוֹד
וְהַמְגַרְשִׁים מִבַּיִת וּמִפְרָדִים
בְּזָרוּעַ
שׁוֹב יִתְחַבְּרוּ חֶסֶד אֶהְבֶּה
לְזָרוּעַ...

שנה חדשה, שנת חפשי ודרור

תזרים

בבטלום

מחוק חמים, רב-אור — —

וכיון שזאר אצלנו במתנה אין

שולחת אני האגרת עם שעת בין

הערבים,

עם העגן,

עם צפור-קנה

עם רום עף

עם הזמן,

הרסק אי-שם

אל כל באי עולם

אגרת-ברכה

לשנה החדשה בהצלחה — —

אחות יקרה יקטנה!
 שמה אף הוא יהיה חרות
 בין שמות מליזגי הקדושים,
 שלזכרם יום אחד בשנה
 יצוד סלאי-צהב
 ויהודים בקטי-מדרשים
 יאמרו „יזכר“ ביגון מכאוב.

ועם פרא אקור
 ארב לך
 לכלותכם,
 אחיותי ואמי:
 עם השרש עקר
 כפרי באוש, קעשב בר
 חלל. שרף גלי די
 סחוסים נתלשו מבד-הארג
 דורות נקרעו אבדו בהרג...
 אבדו אמהות,
 אחים ואחיות,
 ילדים ואבות...
 שרד רק גל-אבנים יחיד-
 ופי עוד „קדיש“ נייד?

בְּצֵלִי הַטּוֹב

(אגרה)

בְּצֵלִי הַטּוֹב וְהַמֵּיטִיב!

כְּבָסְרַח בְּחִמְסָה

טִפְלֶת בִּי בְּאַהֲבָה תִּמְהַ

וְאַנִּי גְדֹלְתִי נְאִיף - - -

בְּשִׁכְבִּי בַמָּטָה, עַת הַאִיר הַיּוֹם

וְעִנִּי עֲצוּמוֹת מִפְּנֹק נְחִמִּימוֹת תָּם

הַבָּאָה אֶכֶל וּמִשְׁקָה בְּכַרְפֵּת בְּקָר-

אֹר - - -

צְמֵאֵי וַיְרַעֲבֵי לְשֹׁבֵר...

וּבַחֲיוּף שֶׁאַלְתָּ: אֵיךְ מִצַּב-הַרוּחִים?

וְאוּלַּי אַתָּה רוֹצֵה עוֹד לְנוּחַ?

וְעַתָּה? רַבּוֹן-הָעוֹלָם!

אֲנִי יוֹרֶקֶת דָּם...

הַגּוּף

דְּוִי-כְּאוֹב,

נְפוּחוֹת הַרְגָלִים

מִחֶם-קְדוּחַת רוּעֵדוֹת הַיָּדַיִם

וְצֵלִי לְעֶבֶד בְּבֵית-הַתְּרַשֶּׁת

לִיצֵר כְּדוּרִים וְחִמְסָה - - -

אֵינִי רוֹצֵה הַיָּצוּר לְהַחִישׁ

כִּי בָּזָאת לְשֹׁנֵת סִיּוֹעַ אֲגִישׁ...

וְאֵינִי יוֹדֵלָה לְסַנֵּף לְאוּמָן הַגְּרָמֵנִי

כי הוא מקור שקרי באסוני...
ומשום כך גוזלים ממני את הפת
פתיל-מי עוד מעט נקפד ---

— — — — —

עתה סוף דצמק
ומצבי איום.
אני עריה וצירום
קלי גרב ומנעל
קלי כתנת לגוף המדלדל
ונהסור צובט בצרף הדל.

— — — — —

אמללה אני, מסכת-ישע
בסביבה של רשע
קלי קרוב, קלי בית
וקביב רק צפרגני-ציט
ושני זאב

— — — טורף

כמו קופים בקלוב
רבות אגו על כל פרור עלוב.
ארוכה הפת

— — — מקזלה לצד!

1500 נשים, עדה מבהלת
כאחת מקשקשות במקהלת,
תולשות השער,
צובקות זו בזו בנרף

רבות על כל דבר
— — —
לשון-האדם —
דבר קדוש ורחם
שנרפש בעמל פה רב, ביגע,
עתה היא חלודה, היא מקשול
— — — נפגע.

השנה רחוקה מציני...
הולקת אני אל הבור
באשפת-המחנה לנבר...
אולי אקצא שם, אולי,
קלפה של תפוד, פלה של ברוב
או כל דבר של מה-בקה עלוב,
לשבר הרעב המתיש...
אך עלי להזהר פן כי ירגיש
המשגיח חסר-הלב, —
צד-מות יצליף במגלב...
הכובע יפשיל וקוצם
יצרח: זוהי תכלה!
תכלה!
חזיו נרעם עוד הפעם! — — —

לקוים, לקוים!
 הו, מלים של מורא אקרו
 עוד לא התחמקנו כראוי
 עוד לא הספקנו להרדם -
 וקבר
 עלינו לצוב מקומנו העגום,
 את חבילת-הקש-הנרקב
 המשמשת לנו משכב..
 לקוים ולהתנצב
 קמש בשורה אחת,
 ולשמע שוב ושוב
 את צריחת
 המפסקות.
 היא לא צונחת,
 זוהי נהמת-פרא של דב
 הנגנר בקבל הלוח ושוב...
 זוהי נביחה של פלבי-דום,
 יללה של רום זקן נזעם,
 היודע רק זאת, -
 כל שגורכו להרס,
 ומעיני אדם להרבות ולקחט
 יאוש בדמע טבול...
 קציט-סיות אקר אין-גבול,

אשר ירדף וישיג ויחפס...
עוד מעט וגם אני נאמין בקר
כי מזה כמה שנים הפכנו
לסויות-קר...

בדרך צאן אני נרדפות,
של פני גבעות שלג נדחפות,
אני נופלות ונפצעות,
מכות-רצח סופגות

ואין

לפני מי להתאונן...

אני נופלות וקמות,

רצות

ואצות

של גבעות רמות

ובתוף בקעות

בנצלים קרועות,

חצי-שירומות,

פצועות, דמומות --

ואין איש נעצר

ליד הנופלות בדרך;

כי אין אני אלא מספר,

ספן אין-ערך...

פתילה זלה נקלמת,
 בטלאי צהב מקפחתי;
 נגנבת ביד נעלמת
 מן האמבולנס בצמר-גפון...
 מצט שמן. ונפרור מן המטבח
 ולשון-אש חיש הגשה לך
 בין תריס ודלת מגופים, בדממה עמקה,
 כך חגגנו במחנה-ולצנדל חג-החגכה...

לאחר ארבעה-עשר לילות עבודת פרך
 רדופות על ידי המפסקים, שפלות ברה,
 חמוצות-פנים סזעה ומיגע
 ציפות עד סנת מתאיות לישן לו רגע
 באנו אליה, גר-החכה,
 באורך למצא נחמה מתוקה,
 לשמע ספור-קדם, זמר-שיר -
 ולא עוד המצח נאפירו
 ושוב יבריקו העינים
 אש-ששון תלהט כפלים
 וקלום-זהב ישאנו
 הרסק ונגבש
 אל בית-מולדת שלנו
 להרש ולזרע.

ויבול-שדנו
לאסף קידינו
ופל שלחננו
מןח לחמנו
אפוי קתנורנו
ואוכלים קאנת לבנו...
קרוקה פל פנה קביתנו
קרש רוחר קה אשרנו.

חלום-הזקב ישאנו
אל פחת עץ-תאננו,
שם אמהות יספרו לילדינו
אלף פלא ופלא על דורנו...

שומע הפף
אה לשוא!
איננו מבין דבר...
נושאות אז אמהות עינים
ובוכות בקי מר:
כן, כן, ילדינו!
הפל אמת קתורת-משה-רבנו...

האבות גולפים צעצועים מעץ,
את דמותו של היהודי הבודד
הנושא גאנת עמו הבודד,

שאת שפתו אל לבו אמץ
ולא שכח.
ונאת אל־קיו לא ננח — — —

בְּמִי־הַסֵּפֶר וּבְרַחֲוֵב
מְלַמְּדִים אֶת הַחַיִּים לְאַהֲבָה.
לא עוד נְקָמָה!
שׁוֹנְאִים מְלַתְמָה
בַּק שְׁלוֹם וְטוֹב
לְרַחֵק וּלְקָרוֹב! — — —

בְּרוּם הַשָּׁמַשׁ

בְּרוּם הַשָּׁמַשׁ
נִצָּבט בִּי הַלֵּב;
בְּהִיר הוּא הַשְּׁחַר
וְהַיּוֹם פֶּה זֹהֵב:
אָךְ לֹא לָנוּ הוּא מְאִיר,
לֹא לָנוּ הוּא מְאִיר...
בֵּין הַחֹמֹת
יוֹם תָּמִים נִקָּאב
אָנוּ קְלוֹאוֹת
פְּנִינֵי חֲדוּת פְּקִיר
וְאֶפְרוֹת בְּפֶתוֹ...
לָנוּ מַחֲכָה בַק הַלֵּיל
וּמְרַק בַּלֵּיל מְלֻקָּה,
מִצֵּעַ חוֹלְנֵי קֶצֶל
וְאֶגֶד-תָּבֵן לַח...
מֵאֲנַצְקוֹת-אֲוִיר אֵין-קִפּוֹר
שְׁנַמְנוּ בַּלֵּילָה מְסֻרֶפֶת,
הוּי רֵאשִׁי, רֵאשִׁי הַדָּל
מֵה אֲחֻשֵׁב עוֹד, אֵינְנִי יוֹדֵעַת.
קִמּוּ קְרֻגֵי-עֲנָן
בֵּיתִי הוּא קְרוּעַ;
וְכָל אֵיבָר בְּגוּפִי
כְּאוִיב וְנִגּוּעַ - - -

שֶׁל שְׂרָדוֹת

מִבְּעַד לְחַלּוֹנוֹ
רוֹאוֹת צִינִינֵי
שֶׁשׁ עֲגָלוֹת עִם לֶפֶת.
הַרְעָב מִשְׁגָּע,
בְּעֵתנוּ נִטְרָפֶת»
אֲנוּ פּוֹרְצוֹת מִתְּאִינוּ...
גְּזִיר-לֶפֶת יָבֵשׁ וְגָדוֹל
אֲפֹשֶׁר לְחַטֵּף וְלִזְלֹל — — —
וּמִיָּד

צוֹשִׁים יָד אַחַת
עִם אֵלֶּה שֶׁלֹּסְנֵי רַגַע
רַבְנוּ וְהַשְׁמָעֵנוּ
וּמִכּוֹת הַרְבֵּצָנוּ,
קָלְלֵנוּ וְאִסְלַנוּ כָּל נַגַע... — — —

בֵּן-רַגַע
אֲנוּ מְאָרְגְנוֹת הַיִּטְבִּי;
לִזוּ לְטִיפָה בְּכַסְף,
לִזוּ מֵלֶה טוֹבָה רַבָּה,
וּבְכֵר הַחֲבוּרָה מְחַלְקָה
לְחוֹטְפוֹת,
לְרִצּוֹת וְלִמְבַתְּפוֹת — — —

ריצת-פרא של יזים ורגלים
על פני הקצר רחבת-היזים.
אין מי שיחשב
מה יהי הסוף...
אלפי יזים, רגלים וראשים –
וקבר מכות-רצח חשים...
מהומה וצעקות
ומכות
עד דם,
אך אין שם
אל לב
כל אחד חוסף...

הנה נפלה אשה מן העגלה
ושברה את רגלה:
אך את הלפת
שהיא חוטפת,
היא חובקת
והיטב סחוקת
ומטמנת בין רגליה...
פחע היא תוקעת בה שנייה
ואם כי רקוב וקטוא
גזיר-הלפת שהוא,
נזול מפנו מיץ
מתוך ותמיץ –

איזה טעם, איזה טעם!

חזיון ורעם! -

שואגות המפקחות בועם.

ידיהן ממכות אדמות,

מדמנו כתומות,

קבר אטרנו אלה פצם:

חזירים, קלבים, קהמות

אף מי שם לב

למכות ולגדופים...

ונם אם כל הגוף כואב,

אצים רצים וחוטפים,

וקר נמשך משחק-תוגה ועצבת

לסיים ולמנות - - -

ה"קאפו" הזקנה, אפרת-השער

(זמרת-אופרה לשעבר)

במגלכ שקינה צולפת

על חוטפות-הלפת,

ושואגת וצורחת - - -

לשוא! אין בנו פחדו

מצוקת-הרעב -

מי נגדה? תינב?

היא תצצק ותלעג

ל"קאפו" שתשאג;

למפקח האשמה הזמן -
תקשף שן - - -
וזקיפי-המשמר?
שש פצמים ירו קבר!
להם חרה הדבר
כי היושבים במצור
קציוזים פניהם,
ולקדוטיהם
אינם שופים,
לפת חוטפים
ונסים לצריפים
להטמין במחבואים...

אף סוף סוף גבר הפחד,
רושם-הרפורטים תקתהו
שחת.

לו יהי לבלנו בפרה,
הופיע צד מהרה.

אף זהו אסון!
אתו אין לצון, -
מכהו מארה!
על כל עברה
מכות-רצח הוא זה...
לי קבר הינו הך

הוא ישאג ויצרח -
מצפוני לא סהור בין כה...
אני ארד שאול,
האפל אותי יקח,
אך אתכם ארצח -
ולצנאזל הפל - - -

ופתאם נשמע הקול:
חפוש קללי בצריפים.
מתחילים בבזוק 8 הקברך,
הקרוב אל המטבח
מחדר הקלוף אל הדוד
מזבילים צרמות של מפוד,
ואפשר לחטף
קלפות-מפוד ללצטף
(ואף אם הענש חמור -
שצר-ראש גזור..)
גזיר-לפת קפוא ורקוב,
או גזר מפל ונבוב,
חוטפים חיש מהר מארגז-
האשפה התוסס
ובולעים להשקיס הרצב
הקוסס - - -

ח פ ו ש !

מחפשים בשש-הקש
במטות
בהן נוהגות העצירות
להטמין בהנת שניה,
עוד זוג מקנסיים,
ועוד זוג נעלים
עקמים וקרועים,
סתבות ובלואים...
אולם המחבוא הכמוס
אינו מתגלה בחפוש!
ובאשר הערב יורד
אנו עושות כרה
מגדדות, מצעקות,
מקללות במארה -
עשן עולה ואד...
ומה שבא ליד,
שלקח, כשא ואף ארון אחד,
כל מה שיש
עולה על האש...
אצל העצירות אין עוד דבר
שיהיה זקר...
כל הזקר והטוב -
אבדו זה-בקר

מזכר לשצר

של ספינת-החיים השוקצת.

ובאשר ראשי הלפת רחוצים
פלחים קטנים קצוצים,
אל השלחן הם מגשים
אלף טעמים אנו אז חשים...
טעם שבת שמקבר,
של חלה, דגים ובשר...

ברוך המקדיל
בין קדש לחל
היטיבה עמנו מהיום
אלהינו הגדול
מעמה ובשבוע הבא,
ותבוא שוב כבודה ברה -
עגלות של לפת וגזר בלי די -
הלנאי רבונו של עולם,
הלנאיו - - -

אחיזתי שלי

אחיזתי החלשות, הרעבות!
יודעת אני כי קשה להאמין,
לשבת, להודות ולקוות
באפלת אלה הימים
כאשר אנו עמוד-קלון ליד קיר,
מפלץ בנתיבות-גולים אסיר,
כאשר מטל לשאת ולסבל
את זה הנזעם, הצער וניסורי שאול,
להדק הפה ולחרק שן
ולאמר: ככה זה, כן!

— — — — —

שער-הראש גזון,
הרגלים בסחבות,
תור-קלון על גב,
ועל חזה כוכב
אדם-צהב, ועל היד
מספר הפחגות נחרת...
שרוול יד-ימין כהיר,
ושרוול השמאל - כהה ישחיר...
מפתיקים אותנו
אנה ואנה,
ברג אנו
במכונה...

משמרות שמים יום וליל
התוצהו - רודף האפל,
ואפל רודפנו לשוב...
וזמן אין לחשב
אף את שמנו
הפגל משכיחנו - - -
ואכל לא בא אל הפה
ומצט נדל הוא המשקה.
ועוד אותנו מבנים:
חבורת-עצלנים
צדת זוללים וצוצנים
האם נשאר
עוד דבר
מאשר לקיות ולהאמין,
להתפלל
לשבת ולהלל
את אבינו האחד,
את אבי-הרומים? - - -

הצורך תפסני בצוני
 עת התפללתי אל רבוני;

הצורך האקור

הרים קבר

כי קשת-ערף אני,

רבוני, עקשת בלי די,

ולא אךבין ראש

ילצרוטי

לא אפגע, ולא אמר נואש

במחנה העלוב

המשמש לנו קלוב...

— — — — —

וגם אם אין לי ניה,

עט ודיי, וגם אם אקסר

עפרון —

הלב בי ירון,

יפי ילמש ירסט:

בת-חורין אהו!

— — — — —

בחסאי תפסני הצר:

הוא טען כי שוחקנו קבר

שעה ויוסר, ולכן אין תוצרת,

לעבודה אני מתנכרת — — —

וּכְעֵשׂ אֲנִי עוֹבֵרָת
אֶל מִשְׁמֶרֶת אַחֲרָת
לְעִבּוּדֵי-לֵילָה מִשֵּׁשׁ בְּעָרְבִי.
עַד שֶׁשׁ בַּבֹּקֶר, בְּלִי הֶרֶף...
לְמִשְׁךָ חֲצִי חֹדֶשׁ
בְּלִי מְנוּחָה וְחֹפֶשׁ,
וְהַמְּזוּזִין - פֶּת לְחֵם צָר,
וְכוֹס קֶסֶה מֵרֵ,
אֵף לֹא זֶה הֶעֱקָרוּ!
(אִם עוֹד חַי יְהוּדִי בְּמִצְרָיִם -
אֶת הַמְּנוּחַ נִצַּח זֶה בְּכָרוּ)
אֵף בְּעִבּוּדֵי לֵילָה הַמִּשְׁטָר
חֲמוּר מְאֹד נִמְרָ...
אִם יֵשׁ צָרְךָ אֶל בֵּית-הַכְּבוֹד,
בְּשׂוֹרָה אֲנִי נֹצֵבֹת
וּמִמְקַתֵּינֹת שְׁעוֹת עַל שְׁעוֹת,
עַד שֶׁאֵין יְכָלֶת לְהִתְאַפֵּק
עוֹד...
אֲנִי עוֹמְדוֹת רְטֹבוֹת עֲלוּבוֹת,
בְּרוּחַ בִּקְרָ עֲזוּבוֹת...
וְהֵצֵר טָרִים עֲלִינִי יָד
וְאֲנִי סוּפְגוֹת מַכּוֹת מִקַּל צָד...
וְגַם אִם דָּמְנוּ בְּכָר זָב
מִן הָרֵאשׁ וּמִן הָאֵף,
אֲסוּר בְּיַד לְחַפּוֹת - - -

בצבונה בלילות
יש וכף-היד בצבונה נתקעת
ואצבע נקטעת - - -
מרעב המציק
אין פס
הראש להסזיק
וקטם -
תהו נריק
מחניק - - -
בק לבי לבי הוא פה,
ואליה. אלי, ושורר
מן המיפד:
פדני אלי מיד פד! - - -

ינואר 1945 בית-התרושת לנשק

אפרורית עקה סכיב,
 ודומיה של קבר,
 על צפרת-עץ שלה מרקיב
 ינוצ אל כל עבר.
 חמש בסור אנו נצבות
 רגלינו - קורות-עץ צבות
 איבריגו עופרת...
 כך שורה אחר שורה מסדרת
 אנו עומדות כאובות בדוני
 אוי לנו, אלליל! אוי לנו, ניי!

ובשובנו
 מעמלנו
 ראשנו רכיון ושקופע
 והמבט בארץ שקופע.
 מראנו - כנשמות מקללות
 שלא מעולם זה
 אללי לנו, אמללות - - -
 במחנה - קרח וקר
 הקש מקסה בסור
 ואין בפה להסיק ולחמם
 את הגוף,
 ואחר עמל-לילה כאוב

בזמנות אנו ללא-פח
רעבות-מנות
ותולות במלון מסטינו פבוים
אכולות געגועים
לביטנו :שג
אשר סרב...
אוי לנו, שברנו מה-רבו

בצנארוֹן פֿתוּחַ
בשעֶר פֿרוּצֵה,
וואַלטר רושֶׁם-הֶרפּוֹרְטִים
החוצָה פֿרָץ - - -
בְּלִי כּוֹבֵעַ וּמַעֲלִיל
הוא רֵץ
לְבַקֶּרֶת בְּחֶצֶר-הַמַּסְנָה.
הוא אֵץ רֵץ
אַף לֹא יָדַע אִם זוֹ מְצִיאוֹת
אוֹ מְלוּם...
אוֹתוֹ תִּרְדֹּף דְּמוּת
לְבָנָה,
לֹא צְעִירָה לֹא זְקֵנָה...
כָּל לַיְלָה תוֹפִיעַ
מִבֵּין עֲנָפֵי עֵץ הַלְבָנָה
אַל מִפֶּתַח לְחִלוּנֹו
וְהִיא תִּבְקָה וְתִנָּבֵב
וְכֵה הִיא תְּדוּכָב:
הַגּוֹרֵל -
מִעֲגָל...
מִעֲלֵה, מִשָּׂה יִתְגַּלְגַּל,
פִּעִם אַחַר בְּעֲגֵלָה מִעַל
וּפִעִם מִפֶּתַח לְגַלְגָּל...

יש ונשיקות לך נכונג,
יש כי מפות תבאנה...
מה? אתה בהרהורים שקופצ?
אתה אכול-נעגופ?
צע לך אקזר.
כי במים אין שום דבר
נתן חנם.
ודם יש לגאל בדם...

— — — — —
הוא חש כי משהו לוחץ
וחונק הנה הקץ!
אף לא! פה-יד מושכת,
רצויו ללכת...
בקצה הקפר
ליד בקפת-הסמר
הם נעצרים יחדו
קבר פתוח רואות שיניו...
הוא נוטן העור
עם הפנים לאדמה - לשכבו
אם נאב ונרפעה ילדים,
שמונה שכנים, ויהודים
לאין מספר
והוא, הנר -
דמות לבנה
לא צעירה ולא זקנה -

באת שופך את העפר...
והוא פוקד: לא לחסוף!
הרבה עפר וחול לשפך!
לא לחוס
שלא יוכל לנוס
כפי שקבר
קרה בעבר - - -

והיך מושכת
וצליו להמשיך ללקת...
אל העיר,
אל הגביר
ואל הנזון שכנו,
ואל הנקנה,
שאותם העמיד אל הקיר...
ואל שלשת הנקדים,
ואל הנקדים,
פרחי-שושן נאים,
פלאי פלאים,
שאת דמם הגיר...
אכו,
זה מצא בעיניו חן...
ומצפוננו אותו לא נקף
ולא יסר
כי דם יהודי קטר

מזנה היא וצור - - -

והיך מושקת

ועליו להמשיך ללכת.

דמו קופא. בפיו אין מלה

אך עליו ללכת במסלה

הנרשבת.

בה עברה הרבנות

שממנה, הוא זהיר ושחויז

שלש נשים זרק לחויז...

הגלגלים סתנו עד זק

משלש הגופות נותר אבק

אשר פזר

בגיא נהר - - -

כוכב אחרון נוצץ על הגג.

האור הסריף

הפנתו השיב.

קול צעדים בפרחק

הוא שומע...

לחלל-הליל שאלה הוא תוקע:

מי שם?.. הוא מסתכל זהיר

- את הדמות אינו מכיר.

עונה לו נרגשת

האחות-החוקשת:

צצירות מפשמת שניה

הוונות בקבוצת...

החם 39,

לקדיקה צריף אומן לקסת...

בצחוק פרא פורץ הוא אומן:

הסרוץ הוא נאה למדי

חולות! חזיו ורעם!

עוד הפעם! -

הוא יצרח:

בנות גוע נאלח!

תסגע בכו מארה!

ועד מערה

משמולל האכור

ומפליא מכותיו

על הראש ומגב

וצורח מר:

בנות בלי-בשת,

חנרה אל בית החרשת!

- - -

הוא שולף שוטו בקצף

וחובט במגפו בקצב

זאת נקמתו האחרונה -

- - -

הוא מתגונן, נאבק,

אך הדמות הלכה

אינה מרפה אף לדק...
והיך מושכת
ועליו ללכת
מחר לקזית... אין מנוס
גם עליו עברה כוס..

ינואר, ולזנדל

ידיעות אחרונות

גם במחנה ולצורך
אנו יודעות על הנצחה בעולם.
מגיעות
ידיעות

כי נפלו בבת אחת
נרשה, ונציג וליצמן שטאם.
ישראל פנתה כבר -
אין מנוס עוד לצר.
על מגדבורג עולה זכא-הפובש
ובלב-גרמניה בופרת אש...

מחנה גדול -
עשרים אלף עצירות
מלצ-הארנה נצולות
ונה עוד לא הפל.
עד היום
רמפו על מחנה-המנת-
האים

עורכי שחור ושכול,
בשורות נעות רק הביאו
לכל

והיום
רוחות-נצם נושבות מרם.

וצפרי-שיר
נשאות באויר
ומבשרות ביצר ובניר
כי אביב יאיר
ויהל
על עולם סובל...

אל חלון בית-ההרשת
צפור שיר הגישה נרגשת
התישבה על צנף-עץ
והחלה לצניץ
שיר צרב-אביב
שיר קסם נזיר
לאדמה, לרקיע,
לאירוטה המצונה, המצפה
למושיע...

גם אני צופות בקצר-רוח
לזה היום,
נצבר לחסות, העלב האדם
ונובל לניח,
נקבל סזון ולבוש
ונחוש
אל ארץ-ישנאל,
אל כל ארצות תבל...

בארונות-זכוכית אז זכניסונג,
לראנה יציגונג,
לראות
את פלאי הפלאות
תחית הממים של אסירות
במחנות-הקנות היו עצירות...

סברואר, ולזנדל

בְּמַחְנֵנו הִיָּה לָנוּ אוֹצֵר,
 סְדוּר-תְּפִלָּה קָסוֹ וְזִקְרָה,
 וּמְרָגֵל הִיָּה בְּפִינֵינוּ:
 שְׂמֵרָהוּ אֶל הַיָּבוֹ, אֲבִינוּ,
 מֵאֲנֵי רָשָׁע
 וּמַעֲשֵׂי הַרָע...
 צְעִירוֹת שׁוֹמְרוֹת-דָּת
 מֵהוֹנְגָרְיָה הֵבִיאוּ
 אֶת הַסְּדוּר וְהַצְּנִיעוּ
 בְּתוֹךְ כֹּפֵר לֶחֶם בַּל...
 הוּא כְּגִלְגּוּלִים שֶׁלֹּשָׁה נִתְּצֵלְגֵל
 אוֹשׁוּיִץ, בְּרָגוּ בָּלוּ וְנִלְצָנְדֵל,
 מִסָּנוּ שְׂאֵבָנוּ בְּלִי חֶדֶל
 תִּקְנֶה וְנַחֲוִימִים
 הוּא הִיָּה מְזוּר
 וְקָרוֹ-אוֹר
 לְחַיֵּינוּ הַעֲגוּמִים;
 בְּגֵרוֹשׁ הָאִימִים שֶׁל שְׁנַת
 תש"ד,
 כְּאֶשֶׁר הִפֵּל מֵאֲתָנוּ נִשְׁבַּד;
 בַּעַל מֵאֲשֶׁתוֹ הַסְּכֵד,
 וְהוֹרִים מִלְּדָם הָאֵחָד,
 וְאֵחִיוֹת סֵאֲחִים

נקרעו בלי כחם...
חולים, זקנים ושבירים
נשלחו אל הספורים...
והנותרים שנצלו מן הגזרה
עברו ברפרוף שריר בנרה,
אם מישהו עוד יצליח
לעבודתה, אל המחנות נשלח,
להצלוליו של האויב,
לצמל-פרה, לסבל, לקאב...
ופה ביורת-הגיהנום,
בכור יסורי-התהום,
עודד הסדור הקטן
פיין הטוב, הישן...
אז „ירציט“ לאחת מאתנו—
”קדיש“ מתוכו קראנו...
אם המות קרב ורמו—
”ודוי“ אמרנו אז.
ואם פרצה מלב
ועקת דני וקאב,
יסד עם דוד הקלף
קוננו, בנות-הכלא...
הרגיש השוגא המקנול
ואת הסדור גזל
ואותו יום מפיה של הבת
אכל-יומה נשדד...

הלל ושבח לאדני

אֶתְלָלְךָ, אֲדֹנָי,
עַל הָאֵבִיב הַצָּעִיר הַחַי,
שֶׁנִּתְּתָ לְעוֹלָם. עַל קְרוֹ-הַיּוֹ
הַחוֹדֶרֶת אֶל מַלְּוֹן הַצָּרִיף
לְהַמִּם אֶת אֵיבְרֵי -
הַשְּׁבַח לָךְ, אֲדֹנָי!
אֶתְלָלְךָ עַל הַזְּכוּב הַמְּקוּמָזֵם בְּאוֹר,
עַל הַעֲשָׂב הַקָּרוֹן אוֹר-הַיּוֹם בְּהִיר,
עַל הַפְּרַח הַמּוֹשֵׁף בְּלַ צִיּוֹן...
זֶה כְּבָר פֹּה אֵין
בְּעֵלֵי-בְּנֵיךָ, כְּאֵלוֹ סִתּוֹ וְתַמּוֹ...
מֵאֵימַת תּוֹתָחִים שֶׁרְעַמּוּ
הֵם קָמוּ
מִקְנִיָהֶם בִּיצֵר נְעֻלְמוֹ...
- - -

הַאֲדוּמָה עֹדְרָתִי,
עֲרוּגוֹת סוֹדְרָתִי,
בְּיָדֵים...
כֹּל לְפָנֵי-הַצָּהָרִים
חִיכָה חִמָּה בְּשַׁפַּע קַרְנִים,
קַרְנֵי חֵם וְאוֹר,
וְהַצִּיפָה שׁוֹהֶה-תְּלַטְוֵן-הַבָּר,
וְאֵת פְּרָחֵי הַמַּיִם,

ואח הדרך העצלקלת.

הנפסקלת

אל בית-התרושת

למקמשת...

— — — — —

ואף-על-פי שצקורה אני

והרוק השלמי הרוק מביתי

גיל רב היום מלאמי

בראותי

את יפיה העו

של אשקנו...

ולסיבה אתפלל אליה, אלי,

שבאדמת-בור, בארץ פלאי,

כל הפצות: שקעו שקוע,

הרם למנע...

זְרִידָה, זְרִידָה, זְרִידָה!
בְּמַחְנֵה, וּבְכָחוּב,
מְרַחוֹק וּמְקָרוֹב
מְרַגֶּשֶׁת הַזְרִידָה...
בְּבֵית-הַחֹרֶשֶׁת רוֹאִים זֶה כְּבָר
כִּי רֵאשׁוּ מְרַכִּינֵי הַגֶּרֶמֶן הַצְּבֹר...
בְּלִיל אֶתְמוּל
לְהַקֵּת מְטוּסִים צְלִלָה צְלוּל
וּבְעֶקְבוֹתֶיהָ הֶרֶם וְשׂוֹאֵה...
אוֹתָהּ שְׁעָה
אֶת סֵדֵר הַפֶּסַח צְרַכְנוּ
לִפְתֹּ וְסֵלֶק זִכְשׁ בְּיַד לְקַחְנוּ,
וּלְאֵלֶיהוּ הַגְּבִיָּא
בְּקַבּוּק-מִים לְהַכִּיָּא
הַלְכְנוּ, אָנוּ הַעֲצוּרוֹת,
הַחֹלוֹת הַשְּׁבוּרוֹת — — —
לְאוֹר נֵר שְׁמֵצֵמֶר גֶּשֶׁן שְׁנַרְנוּ
„הָא לְחֵמָא צְנִיָּא” בְּעַל פִּיהָ אִמְרְנוּ,
וְכֵן בְּכִינֵי הַתְּיַפְחָנוּ,
דְּמַעוֹת שְׁפַכְנוּ
עַל סִבְלָנוּ
וּמֵר גּוֹרְלָנוּ — — —
— — — — —

אִיה אֵיִם בְּעֵלֵינוּ
עֲמוּדֵי הַסֶּדֶה שֶׁל בְּטִינֵנוּ?
הֵם פָּאָרוּ אֶת מְעוֹנֵינוּ
וְלָנוּ קָרָאוּ: מְלֻכּוֹתֵינוּ:

— — — — —
אִיה אֵיִם בְּעֵלֵינוּ.
אִיה צָעִיר-בְּנֵינוּ
אֲשֶׁר בְּלֵיל הַסֶּדֶר
קָשׁוּיֹת שָׁאֵל בְּסֶדֶר...
לֹאֵן הִרְחִיקוּ יְלָדֵינוּ?
בְּאִיזוֹ דְּרוֹג נִעְלְמוּ מְצִינֵינוּ?
וְאוּלַי בְּמִקּוֹמָם
תִּל-צָפֵר בְּכֵר בָּיִם? ...
וְהֵאֵבֵק הַנֶּשֶׁא עִם הַרוּחַ,
אוּלַי הוּא אֶפֶר כְּבֹשֶׁן הַפְּרוּחַ,
אֶפֶר-גּוֹפֵם-הַשְּׁחוּר
שֶׁל הַבְּכוֹר
וְצָעִיר-הַסֶּף
אֲשֶׁר נִשְׁרַף? — — —

אִיה הַיְלָדִים
הַנְּחֻמָּדִים
אֵיפֹה הָאֲחִיוֹת, וְהָאֲחִים אֵיִם?
צְמַאת-נְגָם
הַיָּד נִקְמָצֵת לְאֲגָרוֹף —

איפה הם כלם?
לפני הסוף,
לפני נסיגתם
הציתו אנשי ס"ס את מתנם -
איפה הם, אים?

והיא שצמדה לאבותינו...
הכה גנחם את עצמנו
כי אחר המלחמה נמצא זה
את זה,

ומחדש גטוה,
חליות של זהב - -
את שלשלת העם הנקאב.

- - - - -
בליל הנסים
היה ליל הפצצת המטוסים
וגם לנו קרה גם
במחנה המעצר של ס"ס.
ששה להקים במשם מהיר
נפרו צד אימה את האויר
מעל לראשינו
מעל מחננו.
בנפי הפלדה
תרקו ברעדה

וּפְתַע דָם
שְׁתִיבַת-תְּהוֹם,
וּפְתַע הַף
הַגַּג צָרַח,
הַאֲדָמָה
רָצְמָה
מִפְתַח לְרִגְלִים -
שׁוּמוּ שָׁמַיִם !

שָׁשִׁים פְּצוֹת הַרְעִידוּ עוֹלָם.
בְּאֲדָמָה הִרְכָּה שָׁקְעוּ בְּסִלְקוֹ.
אֶף יַד-אֱלֹהִים סוֹכְכָה עָלֵינוּ
וְלֹא הוֹפֵר לִיל-סִדְרֵנוּ
הַפְּצוֹת נִפְלוּ עַל יְדֵינוּ
וְלֹא נִפְגְּעָה אַחַת מִפְּצֵירוֹתֵינוּ...
בְּנִינִים סָבִיב נִהְרָסוּ
בְּתֵי-הַרְשַׁת קָרְסוּ
נִעְלָם בֵּית-הַהַרְשַׁת
לְתַחֲמֶשֶׁת - - -
בְּכָל מְקוֹם תְּלִי-עֶפֶר
שׁוֹתוֹת וּבִזְרוֹת לְאִין מַעֲבָר...
מִיּוֹם לְיוֹם, מִשְׁעָה לְשְׁעָה
גְּדֹלָה בְּגִרְמָנְיָה שְׁאִיָּה וְשׁוֹאָה
סְבוּיָה בְּנוֹת הַבְּרִית.
בָּא לָהּ יוֹם דִּין, יוֹם הַהַחְרִית...
173

- - - - -
- - - לה הסגות ואקדון
לנו שר ורן
אקיב
גאת רב-זיו - -

קרב הפז. הקרב גופש.
 ארץ גרמניה עולה באש.
 מקצצת היא בלי סוף
 למסוסי בנות-הקרית היא סוף...
 בתי-התרושת והתרים
 מקקמים הפסים
 של הרבבות,
 סדרכים נחרכות
 באש ובאבק
 ארץ-היסלר סחנק...

כל הלילה הובאו הפצועים
 12 אלף פצועים
 לפנותם אי-אפשרו
 המוצא הניחיד שלגרמן נשאר
 להכניע ולהסגיר
 את העיר...

אף אין יודע דבר,
 עוד לא החליט הצר...

אף זאת ברור כבר
 לפני ארבעה ימים
 הובאו עצירים יהודים מצרפת

לשמש על מחננו משמר.
והם גותנים לנו אות במבט
בנשק שביד
ובנדנד ראש —
כי אין לנו עוד לחשש..
אחים יהודים!
אנו כמוכם בְּחִזִּית
שוקרים על הספר.
אם נגזר?
נלחם עד מות
ללא חת
ואף כי חוטי הפזל המקושמל
מפריצים עוד בקלל
את ידנו לקם להושיט
אחים בְּחִזִּית —
לקבות רבים במלא עולם
עונים לנו בהלם קולם...
— — — — —
אחי היהודים!
השינאים כבר אבידים.
הצר לא יתחמק כבר
מקלגש המר...
הדם
תובע נקם
על כל הפקל

היגון והאבל...
שעת השונאים תצלצל בקול
והם יפלו נפול
ככוכבים כבויים
לקלס וללעג צמק
לקלפות נרק
כי בגי-אשקנו הם בויים...
עד דור אחרון
יהיו זכאון.
ארורה האדמה
עליה יושב זה העם
קוץ ממאיר זמח
במקום שם יציגו פה-ברגלם
קללה על ראשם
לעולמי עד
ולנאי
ימח שמם
וילאכד
מתחת שמי אדני! — — —

גליו, גליו, גליו!
עוד הליל גליו...
השעה ארבע,
השחר טרם בא,
וקבר מציר הפעמון:
גליו, גליו, גליו!

— — — —
באה ראש-הצריף,
את הדלת פתחת
מצירה אותנו וצורחת:
"היא" באה. זו שלנו...
שלונו — זאת אומרת
מפשחת ס"ס...
קקלב פועס
זועפת האקורת,
היא חובטת נסוטרות,
וביוטר היא בוחרת
לחבט בראש, במקום שם
המח...

היא סוטרות בקל הפח
של שטן-שאול —
לואי לשחת תפל...
ואגב המכות היא שוטרות

האקורת
את שירך האהוב:
עם ארור ופלוז!
כמיתר יש לעמד זקוף
ולקרא בקול
גדול:
הקשב, היה קשוב!

קשה לקום.
כל הלילה אזעקות-
אימה...
אנו רק שוקעות
במרדמה
ושוכחות הגורל העגום,
(במתנה יש רצון רק אחד
לשקט בשנת)
ר - לקום!

הוי, חיים עלובים,
חיי מתנה רקובים...
האכל
הוא ראש מאונינו
הוא ממלא כל תאי גופנו...
גם את נישן שנה מזקה

אך נשמע הקריאה - הַצַּעֲקָה:

לֹא כָל!

נרוץ כמו אל מחול...

גורל-חיים עגום...

קשה מאד לקום!

וכל אשה שוֹאֵלֶת:

לאיזה עבודה מקללת

היום נהיה שלוחות?

ללקט אבנים בדרך?

או לעמל בפרך

בקטימת השוחות שנשארו

פתוחות

מן ההקפצות

אתמול בחצות? - - -

לעבודה כזאת

ללכת איננו רוצות!

ואולי נשלח

להצמיס סתם כך

לוחות בטון וקלט

על העגלת -

הו, אימה נפחד!

מוטב לרדת שחת...

הפשא קשה משאת

על עזרנו צצה שאת

וְיָדִינוּ - דָּם,
וְכַח אֵין לְנֶשֶׁם
וְעַלֵינוּ לְרוּחַ
וְהַמְפַשֶׁחַת
צוּרְסַת:
אוּצוּ, אוּקוּ!

מֵאַמִּינָה הַיָּא, בְּכֵל לֵב, הַמְקַלֶּלֶת,
כִּי לְטוֹבַת אֲרֻצָּה הַיָּא פּוֹעֵל תּוֹ.

וְאוּלֵי נִשְׁלַח
אֶל בֵּית-הַחֲרֹשֶׁת לְקַבֵּר?
לְיוֹשְׁבוֹת בַּמַּחֲנֶה
אֵין אֲשֶׁר גְּדוּל מְזֵה...
שֵׁם יֵשׁ יְהוּדִים
מְצַרְפֶּת, אַף הֵם מְרָדִים...
אַף שֵׁם טוֹב יוֹמֵר,
וְכֵל אֶחָד לְשֵׁם חוֹמֵר...
אֵלֵא שְׂמֵעַט וּמְגַבֵּל
מְסַפֵּר הַנִּשְׁלַחוֹת לְשֵׁם בְּכֵלֵל.
וְטוֹב שְׁלֵא נִדַע בְּמֵי יִבְחֹר
הַמְפַקֵּם הַמְאֻזְרִים...

כֵּל הַבָּא לְשֵׁם
מְתַקְבֵּל בְּמַעַט

חם.

במעל-יד

בדקצת

ציון,

וברפת

שלום! - -

זה הלום

רונן קנין...

מלת קסם וחם -

אנו שומעות היום.

העצירים היהודים,

בצצמם מרדנים:

מחלקים לנו קפה, לחם חדש

וסלק מיבש.

בנה מטצם

את הנפש תרומם...

השעה של בשוננו

מעמל-יומנו

צטרפות צצב.

אך בשתנה

קהימה וגיל בנה!

חלופי סחורות מתנהל בקצב...

נתקבלו תכילות מ-הצלב האדם

דרך שנין ארץ-השלום.

בחריץ-גבינה קט -
 אכל מלא צלחת.
 ומציתה בלבד
 בצד מנה של לחם...
 „פרוספריטי“, עורכים סצנה בדת
 מהסלק היש, המעט.
 מחליפים הכל
 בצסק גדול
 מכל הבא ליד:
 מטה של בד,
 סבון ומלת,
 בצל קלח,
 חוט ומחט
 אני לוקמת.
 גור לפת
 אני מחלפת...
 במחננו שמחה וזיו
 לחג נמצא פחליף...
 במקום מצות לליל הסדר -
 יש סלק בלי גדר...
 מראה נעים
 מתוק הוא, טעים,
 יבש וצח,
 כאלו רחץ ואחצח
 לאטריות נחפז

וכך קלי מצות נפסח - - -

איזה נס, איזה אשר,
שיש לנו בית-מקדש,
ואחינו הצעירים, האובדים,
שם עובדים...

צמי האמלל
 והדלו
 יודע אתה את הסוד -
 עת ערב עולה ביקוד
 חיינו כליל השחור
 כאשר אין מוצא עוד
 אין דרך אין גתיב -
 פקיע בהוד
 קרן-סווי
 של שפת-האור!

באל אחד ויחיד
 כל-יכול, האמנת תמיד
 וכל דרי טבל
 הנחלת האמונה באל...

נלחמת תמיד
 לצדיק, ליתום,
 דרשת תמיד
 אמת וישר-תם.
 זרעת סביב
 אור חקמה ונבואה
 כורע אפר
 זרעיני תבואה.

בגלגל עיוד תלקט
מחולות המדבר;
עמי, אל-נא תמצי
מענויים ביד צר...

למשטה וקלון הטלת לרחוב
עמי הטובל, מאהל יצקב..
וקוצים עלי דרה, דמע וסבל-תהום
וחוט שני של דם מאז ועד היום...

על חלקת צנארה תמיד
להב-מאכלת מוכן...
אתה ארבו-תמיד
בכל עת יומן.
עמי, אל תתאש!
כבר טוע הסוד.
עת פצענו יזרב פאש
כאשר אין מוצא עוד,
אין דרה ונתיב,
ומנינו כליל השחור,
תקיע ארן-הזי
של שעת-האור.

שירים בלי פג

והם, אהובי, בלם,
אים?

שנים-עשר היינו
בבית אבינו,
בבית-מקדש היה ביתנו -
עתה גותרנו רק שנינו - - -
הוי, שלשלת-יוחסין שלי, שלשלת פו
מי חלומה? חשאל ויאחו? - - -
אני אפע לאן שישאוני עיני...
האמצא עוד, האמצא את יקירי? - - -

ציון, ארצי

עגומה הפציאות,
עגומה צד בושה,
את בלי בית, בלי ארץ,
מכל וכל תלושה...
חלמנו על חיי ישר
שיון, אנהה ואשר

והנה באה השעה,
ומשחררים משלטון-הזרעה,
כלנו בלי יוצא מן הקלל,
כלנו בקלא-עולם,
גאהב את האדם...

— — — אכל נהפך הגלגל — — —

העצורים
בני כל העמים,
בני כל הארצות,
אחים לצרה,
הפזורים
על פני האדמה הזרה —
הכו שרש סחדש.
אכל היהודים —

אתה רואה וקש:
הם אינם אהודים...
במחנה האפל העגום,
בצת האכילה, בשורת
המפקד,

על הדרגש הצר
בחזן, או במעצר -
שונאים את ה'הודים...
על איש אינם אהודים...
לשם מה, אפוא, ובשם מי
נהרס זה ביתי?
לשם מה ובשם מי
הוי, אחי,

נטלת סחרב ביד
ונשבעת לשורת לעד
את פולין, מולדת-האם?
בשם מה ומי,
הוי, אחי,

העלו על קדוש השם
אב ואם ותינוק?
של מי אני ביום,
אני בת הצינוק
בת מחנה-הגיהנום,
אני אדם אקלל -
את הרוח אשאל...

הרוח הזקן לוחש ספור מקר
משנים משכבר - - -
היה היתה מלוחה,
היה היה עם,
וחי הוא שם
בשלוש ומנוחה,
בין גיא ונהר,
בין ים ובין מדבר,
בארץ ובת חלב
ודבש, הוא שלו...

מקרב זה העם
קם
איש גביא
וחלום הוא רקם...
הוי, חלום-קדומים, חלום-והביו
הוי, ציון משאת-לבביו - - -

אדמה קשת-פנים!
 עדות אלמת למאנע-דמים מבחיל
 בעשירי באפריל.
 בליקה בשעה שלש
 סגרו הגרמנים
 בארנה 1000 עצירים מרדים,
 רוסים, צרפתים ויהודים,
 יצקו עליהם בגזין
 והעולם באש...
 ועת דלקו הקדושים
 נקלטו אנשי ס"ס הרוצחים הנחיות
 זרע צמלק...
 אות-קין מפצחם לא ימחקו!

— — — — —
 עמה פני האדמה ישרים
 ונדשא צומח, פורחים פרחים.
 ובמקום שהיו הקברים
 של הקדושים, האחים,
 שצנו להמריד,
 נעוצים הצלב ומגן של דוד...
 בת-אשכנז הרשעה!
 מפצח בגנה, בני הנוצה,

הקלון לא ימח,
לעולם לא ישכח! — — —

על זו האדמה
אצמד בקדשת דממה,
אני אחות „קצטית“,
אחת מן המיליונים
המצנים —
ובדגל כחל-לכן אני נשבעת
בזצם-ללב נשבעת
קללה ונקמה — — —
אתבע ואשאל השאלה
בכל דרכי גולה,
אתבע ואזעק
מקרב ומרחוק
אצל כל הדורות וכל הזמנים
מבבל וצד ימינו ועומי-הפנים...

אעורר את אחי את כל העם,
ברחבי עולם,
כי הוא העם הנבחר
אשר עבר
באש ובדם
ישב למשפט
על כסא רם — — —

על פני אשכנזי המאוררת
 אני תופעה
 נצה ונצה,
 ונגלים כושלות גוררת - - -

משחררי הממנות אני פונקשת,
 ושואלת נפעמת נרגשת:
 את זה ואת זו ראיתם?
 את זה ואת זו הכרתם?
 אולי נזדמן לכם אותם לפגוש?

עונים יהודים במנוד-ראש:
 לא! אשה יקרה! לא שמענו!
 לא! שם כזה וקנה לא ידענו!

כחל הרקיע מעל.
 כחל עד מרקס.
 נזפרתי בדבר-מה, יצחק...
 ומה-תכל
 שאינה לדי.
 יצחק הטוב שלי...

רוח על ראשי נושב
 נזפרתי בדבר-מה,

יִצְחָק שְׁלִי
תְּמִידת-לֵב...

הַדְּמָעוֹת הַנוֹשָׁרוֹת מֵעֵינַי
יָקְלוּ לְסֹפֵר צְעָרֵי וַיְגוֹנֵי,
עַתָּה אֲזַכֵּר יְדִיָּהּ
וְאַצְבְּעוֹתֶיהָ
בְּצֵל-נְעוּרַי — — —
אֵל לֵי!

מַה תִּקַּל כִּי בָזוּ הַשָּׁעָה
אֶכְזָרִית נוֹרְאָה,
אֵינָה עִמִּי וְלִיָּדֵי
יִצְחָק מִחֲמַדֵּי — — —
יְרָקִים הַשָּׂדוֹת,
הַדָּגָן גְּבַהַ נְרָם
עוֹלָה עַל גְּדוֹת...
הַכֹּל פּוֹרֵם וְצוֹמֵם
וְשִׁמְשׁ פֹּז זוֹרֵם — — —

אִמְהוֹת גְּרַמְנִיּוֹת מוֹלִיכוֹת יְלָדֵיהֶן לְטִיּוֹל,
עֲלִיּוֹת הֵן וְשִׁמְחוֹת בְּלִי גְבוּל,
וְלִצְדָן הַבְּעָלִים
צוֹעֲדִים עֲלִיּוֹם וְקָלִים — — —
אֵיךְ יִצְחָק? אֵיךְ בְּעֲלִינוּ הַיְהוּדִים...
אֲבוֹי לְמַעַנֵּנוּ הַקְּרָדִים! — — —

הַשָּׁשִׁי בִּיּוֹנֵי הַלְקֶשֶׁט

יקירי
 בפל-נעורי,
 אסי ואחיותי -
 איפה אהפושכם, יקירי?
 לאן אכנו צעדי
 בדרך-נדודי,
 כדי למצא אתכם, יקירי?

הלילה נופל
 עגום ואפל,
 הדגן בשדה
 ינוע לאה,
 והצאן לאטו
 נגרר אל ביתו - - -

אני צועדת,
 נסעמת ורוצעת
 סגיוניגון עד סגדבורג,
 רחוקה הדרך ומינעת,
 אף אני יודעת
 כי לשם עלי לחוש ולהגיע
 בזמן עלי להגיע,
 כי את העצירים

אל העיר לינגן מעבירים,
עלי לחוש ללכת מהרה,
כל שעה מפו יקרה...

— — — — —
הלילה יורד שוקט,
ראשי אשעין על עץ...
ברכי אמשיך מחר,
עת שחר-אור יגן...

מה ממני יהלך?
אם מן „הקאצט“ יצאתי לדרור,
אל עולם גדול ורחב, מלא אור –
מה ממני יהלך?
אם לשלשים ושנים שנותי
בעולם זה מקום אין...
צערי גדול שבצמתי
בראותי שחרים ורדים כגון
וזרחים על ראשי הרים,
על שדות וכרים,
ותכלת רוצעת על ארץ רוחפת,
יפי ושקט רועפת,
עם נקר צעיר על בגליו

נ כ ב – – –

נהרים כידידים מצער
עומדים שלובי-זרוע,
ומכל צד שאלות אלי:
האזכר?

נדאי ונדאי!

אני זוכרת ואזכר
את ההרים,
הרי הנהרים...

והוא לצדי הנה

בשביל
צמק ושומח
ועיניו מלאו גיל...
ילדו אוצרי היקר!
והוא אמר:
יפות שנות-הנער
רוצפות אור וזהר!
במורד הקר בצנו והתלווצנו:
באחורי עץ הספתרנו ופרצנו
והוא אל זרועותי
אותי אסף...
ואני?
נקלה נשמתי - - -
הרים!
רפי היקרים!
הכל אזכר!
עת הרוח בשערותי שחק,
הוא באצבעות ארכות וזחורות
מצחור
מעיני את השערות סלק...
איהו עמה, תמדת-לבבי?
ידעה עליו - כי לי יביא? - - -
מצפרני הנאים שחברנו כבר,
מתנה-ולצנדל נצל ושחרר

אני חיה ותקשית בעולם...
אבל הוא, איהו, והם אים?
אוקרים כי העברו מצויברג
אל מגדבורג אי-שם
או אל דארא..
אף מי ידע מה קרה?
שני רוסיים מספרים:
כאשר מוקשו הגשרים
הם הוטלו אל אלבה הנקרה:
ואל מצרחה הוטלו השאר...
שמעתי כי הוא ביניהם היה,
אף מה טופו - לא אדע..

בברכה גדולה חנן אותי אלהים
אף גם בקללה. אני נשארתי
בחיים...

ואיך לחיות אוכל?
איך מצמד אפוזיק?
הו זעם-אף, תרון מחניק!
רפני הגורל...
מחיי הטובים משקבר
מה עוד לי נשאר?
יגוני ונעגוצי
רוזפים אחרים...
אדמה כי הגה הגה, מפרחק

תבוא לקראתי, יצסק.
בקריאת-גיל נרעשת,
נאני אתה נפגשת - - -

אללי לי, אללי!
אני פוסעת על האבנים
בחוף לאנקשטון-צויברג
קדורת-פנים
אני סוכרת
על פני הצריפים והמנהרות,
ועל הקברות -
אללי לי, אללי! - - -

צויברג, 8 ביוני 1945

יִצְחָק!

קִירָאָת אֲנִי בְּקוֹל נִדְחָה:

יִצְחָק!

אֲנִי בְּגִלּוֹק סִסְפֵּר 14:

אֲנִי נוֹשָׁקָת אֶת הַפֶּה

שֶׁדָּרְבַת עֲלֵיו...

כֹּה סְבֵלֶת

וּבְחָם הַתְּפִלָּה

בְּשֵׁם הַחַיִּים...

חֶלֶשׁ וְצָנוּם

בְּמַבֵּט דוֹעָה עָגוּם

בְּעֵינַיִם...

בְּקִשֵׁי גְרִיָּת רִגְלִים

בְּרֹאשׁ הַשִּׁירָה

אֶל תוֹךְ הַמְּגִתָּה

חֲנִיר־פָּנִים

אֵין־כֶּחַ

לְחַצֵּב אֲבָנִים

לְבָנוֹת וְלִקְדָּח...

נִצְשִׁים עָבָד מִשְׁעָבָד

כְּלֵי אֵין־סִפָּן, מִסְפֵּר בְּלִבָּד.

אִתָּה, יִצְחָק - נִסְשֵׁי וְלִבִּי,

וְכֹל מִזִּנְהָ קִלְפוֹת וְעֲשָׂבִים...

על אינה חסא, על אינה פשע
הפלת בידי רשע? — — —

אלפים מתו
ברצב ובקר ב"קצטים" ...
גופם לא רחץ, לא החליפו כתנתם,
על הבטחן הקר מצאו את מותם ...

פצם "קאצטניק" נטל
חצי-רגל מגופת חלל
בשל ואבל ...
בבשר-המת לא בחל — — —
בהנודע לאנשי ס"ס המפצשה הנורא
האשם במקום נורה ...

— — — — —
איש איש פרה לעצמו הקבר,
היום פרה, ולמחר קבר הנה מעבר ...
באצטרבלים ביצור
התבלגלו המתים בתצר וליד השער ...
הם הלכו, אכלו, דברו וגנעו,
מתו וקפאו — — —

בששי באפריל
נצרך הספקד,

את "היונקרים" גרשו מיד...
ואתה, יצחק, "יונקר" היית
וגרשת עם השאר,
כך לי ספר...

— — — — —
אגרופי קפויץ —
לבי שבור, לחויץ...
חזקה אני מפלדה
מברזל-עשת,
אני הולכה, אני צועדה,
רגלי זכות דם אני נחלשת,
אני רגלי גוררת,
ואינני מפגרת,
ולא אצמד מלכת,
בעקבותיה לא אהצל ללכת — יצחקו

צויברג ליד הלבדשטס

לנד קברי הספוגות

ששה קברים גדולים, קברות אחים
קצרי הדרך נחים...
אין סימן-חיים סביב -
רק דמי מקאיב...

אין קלום, לא מאום!
רק של עגום, של עגום!
עפר עירום וקר
בגורלם המר - - -

חלצתי נעלי
ועפר וברקתי על ראשי
אללי לי, אללי,
מה רב יאושיו!
זה הסקום רזוי דם
דם-אדם - - -
לפניכם, אחי, אצמד כסופת-גב
ופי לוחש בנצף-אף:
יתגדל ויתקדש
שמה הגדול!
נקמה אני תוכעת
אל כל-יכול,
נקמה אני נשבעת

אל קנא ונוקם,
 נקם ושלם
 על חיים של חפים מפשע
 שנספו באכזרות-רשע,
 על זקן וטף, על עם שלם -
 נקם ושלם! - - -
 אני תובעת!
 שפה חמקה
 על ארץ-היטלר המרשעת!
 המותנה אמהות גרמניות בלדתן
 תצא נקשן גדמן...
 ויחרב ביתם
 של בני המן,
 ילכו על חרבות בטיהם שאכלו,
 ישקעו ויראו ולבבות לא יוכלו...
 בשל זה הדם
 דמו השפוף של עם
 שלם,
 נקם ושלם - - -
 ירקב בשרם הזריע,
 יחלו עצי-הפרי ויחליעו,
 יכה הכרד את בקמטם...
 והרעילה-נא אלי, אל רם,
 את הפזים המשקים אדמתם!
 תכה בצרעת את ילדיהם,

יתפורר גופם בעודם בחייהם,

יהיו לשממה צריהם

ישמו כפריהם — — —

גקם ושלם

על זמנו השפיה,

זם עם שלם —

גקם ושלם — — —

הַדְרָכִים מְלֹאֹת, קִאֲצִימִים
נָשִׁים וְגִבְרִים,
הָאֲצִימִים מִמְּהָרִים,
לְמִצָּא מִיִּשְׁהוּ שְׁאִינְנוּ בֵּין הַמִּתִּים...

וְאִין שׁוֹהֶה הַעֵין
לְרֵאוֹת עוֹלָם-הַשֵּׁיז
הַפּוֹרֵם
וּבְאוֹר זֶרֶם,
עַת הַמְּלֶךְ יוֹנִי בְּהִיר-הַעֵינִים
צוֹעֵד גָּאָה וּמְרָעִים בְּמִצְלָפִים...
וְאִין הָאֵזוֹן קוֹלֶסֶת
אֵת רֵזַת הַעֲבָרִים הַרוֹסֶסֶת...

הַנְּעוּצִים עֵזִים עַד חֲלִי,
וְהַיְגוֹן מְחֲלִישׁ... אִי-לִי...
יֵשׁ רְצוֹן אֵת הַשֶּׁמֶשׁ לְכַבּוֹת,
שׁוֹם דָּבָר לֹא אֲקַפֵּת עוֹד
לֹא אֲקַפֵּת עוֹד...

רְצִים עַל אוֹפְנוֹעַ,
אֲצִים עַל אוֹפְנִים
צוֹעֲדִים בְּרִגְלִים,

מחפשים במחנות בלי מנוח
מחפשים...

רשימות יש בכיסים,
שמות של משתתפים
שבתיים נשארים...

ואם מישהו פוגשים
מחרישים...

הלב נצצר נפעם,

יבעזקים קופא הדם - - -

כל אחד

לכוד...

ושוב נודדים

שרידים בודדים

נודפים בצל,

במקום

שלנים בליל

אין נשארים ביום...

האדמה רועדת,

האדמה יוקדת,

בשנאה נשאות ידים

ובקללה נעות שפתים:

מה עוללתם לנו?

מה עוללתם לנו?

אנו שרירים קרדים
ממשיכים בגדודים,
בציר ובקשר,
בנפא ובקהר,
הולכים והולכים,
ולכל צד עינים שולחים,
המבט בולש שואל:
אולי יש קרוב או זאול?
לשוא! אין איש, אין!
אנו העגש
על פי בחיים נשארנו צדק -

אני שרירה קרדה,
בודדה אני גלמדה...
בכל מקום אני ממששת
הו, הגידו אנשי-חסד,
מה עלי לעשות? לאן עלי לפנות?
לבדי אני, לבדי,
ולצור לעצמי אין קדי - - -

רבים כל קח
 כל קח...
 וכל הדרכים
 לאן הם מוליכים?
 ציפה ורצועה אצמד
 ואקרא את הקתובות:
 גרדאליעגיון, הקבורג, צלה,
 נארקשטאט, סטנדל, הלה.
 ברלין — — —
 פרים וקפרים
 בקעות ובהרים,
 לאין מספר...
 ובכל בית שעל דלתו אקיש —
 יופיע איש
 בן עם זר...
 "אין יהודים, אינם!
 השמד זה העם!..."
 עונה לי אהד,
 איש יוגוסלביה ומצביע ביד:
 "הנה שם עומד
 צץ בודד,
 וקבר אלם שם" —
 והוא מוסיף — "כבוד לזכרם!"

מה את מתפשטת פה
בארץ זאת
שכלה בבית-קברות ?

אני אל הקיר נשענת,
ראשי בכפי טומנת,
לבי נרעד -
והוא מדבר:
אשתקד,

- היטב אני זוכר -
תפרו פה תעלות,

ויהודים הביאו עמשה בטור,
ואל התעלות דחפום דחוף
אשה ונגר

תוף זעקות-שבר

אל הקץ, אל הסוף - - -

וכי מה לעשות יכולים

אנשים אמללים, אמללים נ...

כל המסרבים

לרדת לבור הכו בקתות הרובים...

פצחו ראשים, שברו ידים,

ובאשר לא יכלו עוד לצמד על

הרגלים,

איש על רעהו נפל

התגללו...

ואנו את האדמה ישרנו

ישרנו...

עד שקם מל-עפר רם

מתוכו בצבצו עצמות-אדם...

אולם - מוסיף האיש - לא חסרו

עצירים, לא חסרו,

המהיבאו מנה ואת המל ישרו - - -

אני מסנה לאשי

והולקת באלם-יאושי - - -

אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ,
 אַתָּה מְגַנְנֵנוּ!
 אַתָּה נִחַמְסֵנוּ,
 אֲלֵיךָ נִשְׂאָ תַפְלֹסְנוּ וְתוֹדַמְנוּ.
 הַלֵּל וְשַׁבַּח עַל הַשֵּׁם וְהָאוֹר,
 עַל הַעֵץ וְהַצִּפּוֹר, עַל הַרוּחַ וְהַקֶּרֶב.
 וְהַלֵּל אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ
 עַל שִׁבְעָתְךָ בְּצַל קוֹרְתָנוּ...
 בְּשִׁעָה שֶׁל אֵלִים דְּוֵי וְצַעַר
 לְבַנו הַמְצָנָה נִפְתַּח לְפָנֶיךָ כְּשַׁעַר...
 אֲדֹנָי אֲלֹנָה עֲלֵה-נָא וְחַיֵּינוּ הָאִיר
 עַת יוֹם יַעֲרִיב בְּאַסִּיר...

בַּק אַתָּה בְּלִבְד מְגַנְנֵנוּ אֶחָד!
 בַּק אַתָּה בְּלִבְד גִּיל-לְבָנוּ אֶחָד!
 מִבְּקָר עַד עֶרֶב וְכָל הַלַּיִל —
 עַד גִּצַח אַתָּה רְבוּגָנוּ-אֵלֵינוּ — — —

זַסְנִי אֱלֹהִי

זַסְנִי אֱלֹהִי
בְּדֶרֶךְ הַנְּכוֹנָה!
אִם נִכַח פְּנִי,
וְאִם אֲנִי פוֹנֶה
לְשִׁמְאֵלִי אוֹ לְיָמִינִי -
עֲשֵׂה-נָא רְבוּנִי,
וְיִהְיֶה לְטוֹבָה הַכֹּל
אֵלַי כֹּל-יְכוּל!

בְּיוֹם לֹא אֶדַע מְנוּחַת,
בְּלִילָה שְׁנַתִּי בּוֹדְדָת...
לְעַת יוֹם אֲנִי מוֹפָה בּוֹדְדָת
וְלְעַת לַיְלָה אֶסְתַּהַר לְאֵה אֵין-פֶּת:
לְאֵן אֲשִׁים פְּנֵי מַחַר?
אֵיזוֹ דֶּרֶךְ אֶבְחַר
כְּדֵי לְחַפֵּשׁ שְׂרִידֵי יְהוּדִים
מְצֻנִים מְרָדִים?
לְחַפֵּשׁ אֶת יְקִירֵי שְׂאֵלֵיהֶם זְעֵגִיעִי,
שְׂאֵלֵיהֶם בּוֹכִים אֲבֵלִים כֹּל חַיִּים...

בְּשׁוֹם כְּפָר אֵינְנִי עוֹצֵרָת,
אֵינְנִי נֹחָה בְּשׁוֹם קֶרֶת,
רַק בְּשִׂדּוֹת, בְּבֵין-עַרְבִים אַפְרִים

כְּאֲשֶׁר שְׁמוֹת-הַשְּׁלֹטִים כָּכָר אֵינָם בְּרוּרִים
לְצִינֵי הַרְכֹּת מִבְּכֵי וְאֶבֶק דָּרָף -
אֲנִיחַ מִצֵּט מְזֻדְדֵי-הַפָּרָף...
הוּ, אֵלֵי, חִסְה-נָא עַל אִשָּׁה בּוֹדְדָת,
שְׂרִידָה עֲקוּרָה, שְׁבוּרָה וְנוֹדְדָת!
גָּחֵנִי בְּדָרָף הַגְּבוּרָה, אֵלֵהִי!
אִם נִכַח פָּנַי
אִם לְיָמִין וְאִם לְשִׁמְאֵל -
עֲשֵׂה לְטוֹכָה הַפֶּל...
וְאֲזַכֶּה עוֹד לְפִגְשׁ יְהוּדִים,
לְפִגְשׁ אֶת אֶהוּבֵי יְקִרֵי הַחֲמוּדִים...

וטוב כי יום זה מצנן
 אפר בשק,
 ואין חושבים על זמן
 ועל סרק...
 אפשר ללכת מהלך רב,
 שקט בדרכים ובסרקב,
 שקט לפני סער ומסר...
 גביתו יסתפר
 כל אדם;
 רק אי-פה אי-שם
 פנים מציצות מאשנב...
 ועוף בודד ימלך,
 בלי שאון יניף כנף...
 מקפר קרוב
 יגיע קול
 של סרקגול,
 מלנה כל פעם
 נבחת-כלבים בועים...

כך עובר חולף היום,
 והזמן צולל גתהום — — —

שירים בדרך הבימה

לא ישמחני זה סמו-הנהב
 ותכלת-הדונאו לא תמלאני גיל רב,
 ולא - שמש-פו אשר תזנהר...
 את סבל הגלות נשא ברב-יגונים
 בנדודינו דרך הררי-צד וזרמי נהר -
 אנו, "קאצטים" - בלי-בית מצוים...
 רדופים וזרים
 אנו נעים ונדים
 בלי קץ וכלי סוף...
 אנו נסים
 מאימת השלגסים -
 האם נוכל עוד ראש להקרים?
 האם נהיה בני חורין בקרוב
 חסשים כיהודים?
 הו נתיב-גולה אפר,
 הו גבול-אימים שחור,
 ריוי מקאוב, דמעה וצערו
 לו קשה תהי הדרך!
 לו נשא נסבל בדרך!
 אף מי יסון ונזכה ונניח
 למספרה הנקספת נניח
 ברצון האל
 אל ארץ-ישראל - - -

ז'בדוביצה עם עליה ב' 1945

שְׁלוֹם לְךָ אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל,
שְׁלוֹם לְךָ, אִמָּא מוֹלְדָתִי!
בְּרוּךְ תִּהְיֶה כָּל הַיּוֹשֵׁב -
תְּחִיבָה-נָא הַיַּד הַעוֹבְדָת.

תְּחִיבָה-נָא הַיַּד הַעוֹבְדָת,
הַחֹרֶשֶׁת, מִשְׁקָה וְזוֹרְעַת,
הַיַּד הַמְנַקֶּה וְנוֹטְעַת
לְגוֹלָה מְכִינָה בֵּית-מוֹלְדָת.

הַיַּד הַבּוֹנֶה וְיוֹצֵרֶת
בְּעִיר וּבְכִפּוּר, בְּנִקְשָׁת וּבְיָם...
כָּל בַּת בַּיּוֹשֵׁב הִיא חַיִּל עַל מִשְׁמֶרֶת,
כָּל בֶּן בַּיּוֹשֵׁב הוּא גְבוּר-הַעָם!

הַצְּלִיחוּ-נָא, אֲחִיּוֹת וְאֲחִים,
וּבְכָל אֲשֶׁר תִּסְנֶוּ - תִּשְׁרְהֶ-נָּא הַבְּרָכָה!
הַצְּלִיחוּ בְּשִׁלְחוֹתְכֶם הַקְּדוֹשָׁה,
וְאֵלֵהֶם יָבוֹן צְדָקְכֶם בְּהַצְּלָתָהּ! - - -

קאטוביץ

(מוריך מישראל העבירונו את הגנול הפולני)

שיר זרש

צרכה היא עוד הדרך,
הכרם וישן בינמים...
אור חדש קטר בנר
את ימיה עוד יאיר...
לולי לולי, תינוקי ישן...

בית חדש נבנה ונקים
בצרך-המנחה:
עץ נשע בגן,
ונד-אלני עלינו תנו...
לולי לולי, תינוקי ישן!

זוהי, ילדי, גלותנו אחרונה,
לא עוד עם נע ונד - -
באדם חפשי תגדל -
בצרך ציון וירושלים.
שלנו היא מחמה,
אור לבב ומשוש-עינים
לולי לולי, תינוקי ישן.

בדרך עם עליה ב, איטליה 1946.

סלינו

אחינו, אתם, סלינו
גדוד כחל-לקו,
אחינו סלינו...

אתם אוספים שברי-אדם
בני-בלי-בית, שרידי-עם,
פליטי מות ונדם...

באפלת הליל
אתם שמשנו המהל...
תובילינו לארץ-הקדום
לחדש ימינו בקדום - - -

אחינו אתם, אחינו,
גדוד כחל-לקו,
אחינו סלינו...

אחים יהודים,
גבורים יהודים!
הגיעה השעה...
אמהות את ילדיהן תישנה
בספור-קסמים שאין להם ממנו,
בנגון הרוטט תישנה
עת סופות-עו תהקינה.
גאלתם אותנו
מגלות אירופה! — — —

בצמק זרעאל
הדור העציר, העצור,
יאגד זרי-בר
לחיל העברי — — —
וחלום-פו
ירקם אז
על אדמת המולדת
פחת שמי-אור ושמש יקדת — —

ויום אחד
יצטרו בגות-ציון את ראשכם
בפרחי השושן
ושוב יתרון

השיר הסודש-הישן
של עם-הפדגור,
שיר גבורי ישראל...

אתם, חילוני,
עליכם באנסנו - - -

איטליה, מחנה וי-אר-ע/רוד 1946

אחרית-דבר

שוב שירי שואה ?

שוב שירים מתוך הגיהינום ?

כן, דמי אחינו זועקים מן האדמה ולא יחדלו, עד שידוע
נדע הכל, עד שנעמוד על מלוא הנועה, עד שההכרה תחדור
אל כל אחד מאחנו, אם בני הדור ואם שלא בני הדור, אם
נוגעים-בדבר במישרים, ואם שנוגעים רק בעקיפין, כי לא
יתכן לעולם עוד שהנעה תחזור באיזו צורה שהיא.

•

הינדה לוי-ליסנר שרה לא צ'ל, אלא אָת: היא שרה
מרא-ה'צינים, משמ-ע'אונים; שמא יותר מזה: המראות,
הקולות - שרים את עצמם.

זו לא שירה של השתפכות-נפש כללית, אלא שירים
ששרים הפרטים, פרטי-הפרטים.

זוהי שירה אשר כמותה כתעודה, כפרוטוקול.

זוהי שירת היופיום שבגיהינום, זוהי שירה כמו צלום
האבטנטות, צלום צביטת-הלב, צלום המחנק-בגרון, צלום היאוש,
צלום האיך-מוצא.

כאן פרפורי-לב ולבטי-נפש - לא כספרות, לא ככתיב
מכוון, אלא הם עצמם, כהויהם - בלי-דעת ובלי-כונה.

כאן - הפחד, הכאב, האנחה, הבכי - הגיעו לכלל שירה
רק בדיעבד, ולא במחשבה-תחילה.

הינדה לוי-ליסנר, גטו לודז', 1940

לודז': עז אחת מצויה בה על טיפת החלב שלה אורבות מאות אימהות - וגם אני בתוכן. כבר אין ברשותי הכסף הדרוש לקנות מעט החלב, גם אם אצליח לפלס לי דרך אל העז. מכרתי כבר את טבעת-הקידושין שלי, את שמלתי האחרונה, אולם מי בכוחו להידחף קרוב יותר אל המקום בו הולכים את העיזה? אינני היחידה ושותרה על שמלתה האחרונה - כך עשו הרבה, הרבה אמהות. אחרות משכנו שעונים, אריגים, נעליים חדשות שהיו ברשותן, כל מה שהיה לכל אחת. כעת, כל אחת נדחפת קרוב יותר עם הסיר. הסוף היה, שמרוב הדחיפות נשפך מעט החלב וכל האמהות חזרו בסידים ריקים.

תינוקי נחלש יותר ויותר. "במי-סוכר לא תחזיקי תינוק בחיים" - אמר לי הרופא, - "מרוח לא ניתן לבנות בית, למסד הבית נדרשים חומרים. כדי שהתינוק יוכל לחיות - נדרש מזון". הוא לא הסתכל בפרצופי ועזב. בערב האחרון ישבתי ליד עריסתו של תינוקי, גופו הקטון הריח ריח הדבש. העיניים הקטנות הכחולות, הסתכלו לעברי במבט של טוב לב וכה שקט; העיניים הסתכלו עלי בפעם האחרונה... התינוק חדל לשתות מרוב חולשה, העיניים הכחולות נעצמו, לנצח.

יצאתי מהבית והתחלתי להטיח את ראשי בכותל וצעקתי: "אנשים, חיתכו את לבי ושמו אותו בגופו של ילדי. דמי, את חיי אני נותנת לילדי, אני רוצה לקנות אותו במחיר חיי; הצילו, הצילו את ילדי, הצילו חיי תינוקי!" ...

ידיים חזקות החזיקו בי, הכניסוני אל שכנה והניחוני על מיטה. כאשר פתחתי את עיניי, אף אחד כבר לא היה בבית. ירדתי מהמיטה ורציתי להיכנס לביתי, לפני חדרי ראיתי ארון-המתים אדם גבוה נעול מגפיים החזיק מתחת לביתי-שחיו משהו עטוף בנייר, מתוכו השתרבבה רגל קטנה - הרגל'ה הזוהרת של תינוקי... זכורני- התעלפתי, ותו לא. איך הגעתי אל מיטתי, איני יודעת. אולם כשחזרה אליו הכרתי, נזכרתי, כי טרם נתתי לתינוק לאכול. לידי ישב בעלי והחזיק בידי. "הניחוני" - אני מתחננת לפני - "התינוק רעב, יש לתת לו לאכול, יש לכבס את כותנתו וחיתוליו, יותר מדי הוא הקיא, הכול מטונף". התחלתי להיאבק אתו. בעלי לקח את ראשי לידיו ושנינו פרצנו בבכי - כבר לאחר הכול, חסל הכול ...

כאשר ירדתי מהמיטה, כבר לא היה זכר וסימן מעריסת ילדי, מהעגלה, מבגדיו. הכול חלף ועבר יחד אתו. ילדי המתוק, כל האור לקח איתו - לשם, אל הנצח: את התקווה והנחמה, את השמחה...

אני שומעת בכי מטורף, הבוקע בדמי הליל דרך הקיר, שני הילדים של שכנתי, גם הם כבר נרדמו לנצחים, שתי הילדות בבת אחת - חלשו ונרדמו... "במי סוכר לא תחזיקי ילד בחיים", כן, הרופא צדק, הוא יודע מה שהוא אומר. גם ממיל דירתנו, מעבר השני של הרחוב מתפרצת צעקה, גם שם עזב ילד לנצחים. כשפוגשים מכירה, אם לילד פוחדים לשאול על הילד. מלאך-המוות השחיו את חרבו נגד הפעוטות, הוא ערך בהם את קצירו הראשון, בגטו בשנת 1940